

FEMİNİST KİTAPLIK

DONNA HARAWAY

SİBORG MANİFESTOSU

agorakitaplığı
135

DONNA HARAWAY

1944, Denver (ABD) doğumlu. Halen California Üniversitesi'nde öğretim üyesi. Doktorasını zooloji ve felsefe dallarında yapan Harraway, feminist teori ve tekno-bilim konularında çeşitli üniversitelerde dersler veriyor. "Tanrıça olmaktansa siborg olmayı yeğlerim," diyerek primatoloji, felsefe ve biyoloji alanlarında tartışmalar yaratan ve siborg metaforunu bilim, teknoloji ve sosyalist-feminizm arasındaki ilişkiyi tartışmakta kullanan Harraway'in *Crystals, Fabrics, and Fields: Metaphors of Organicism in 20th Century Developmental Biology* (1976), *Primate Visions: Gender, Race, and Nature in the World of Modern Science* (1989), *Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature* (1991), *Modest_Witness@Second_Millennium*(1997) ve *The Companion Species Manifesto: Dogs, People, and Significant Otherness* (2003) adlı kitapları vardır.

Bu makale ilk olarak yazarın *Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature* (1991) adlı makaleler derlemesi içinde, "A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century" başlığıyla yayınlanmıştır. Elinizdeki makale-kitap yazarın onayıyla çevrilerek yayınlanmaktadır. Bu vesileyle, Donna Haraway'e teşekkür etmeyi bir borç biliriz.

Donna Haraway

SİBORG MANİFESTOSU

Geç Yirminci Yüzyılda Bilim, Teknoloji ve Sosyalist-Feminizm

Türkçesi: Osman Akınhay

a

agorakitaplığı

Feminist Kitaplık 5

Siborg Manifestosu
Geç Yirminci Yüzyılda Bilim, Teknoloji ve Sosyalist-Feminizm
Donna Haraway

İngilizce'den çeviren: Osman Akınhay
Kapak tasarım: Mithat Çınar
Dizgi: Sibel Yurt

© 1991, Donna Haraway
© 2006; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Agora Kitaplığı'na aittir.

Birinci Basım: Eylül 2006

ISBN: 9944 - 916 - 45 - 5

Baskı ve Cilt: Kitap Matbaacılık
Tel: (0212) 501 46 36

AGORA KİTAPLIĞI
Gümüşsuyu Mahallesi Osmanlı Yokuşu,
Muhtar Kâmil Sokak No: 5/1 Taksim/İSTANBUL
Tel: (0212) 243 96 26-27 Fax: (0212) 243 96 28
www.agorakitapligi.com

SİBORG MANİFESTOSU

KADINLAR İÇİN ENTEGRE DEVREDE ORTAK BİR DİL OLUŞTURMAYA DAİR İRONİK BİR RÜYA

Bu metin feminizm, sosyalizm ve materyalizme inanan bir ironik siyasal mit kurmaya yönelik bir çabanın ürünüdür. Kurulması amaçlanan bu mit, muhtemelen vecd içinde tapınma ve özdeşleşme kadar olmasa bile, kutsal şeylere dil uzatmak (*blasphemy*) kadar inanca dayalıdır. Görünüşe bakıldığında, kutsal şeylere dil uzatmanın her koşulda herhangi bir durumu ciddiye almayı gerektirdiğini söyleyebiliriz. Nitekim, sosyalist feminizm siyaseti dahil olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri siyasetinin geliştirdiği seküler-dinsel,

evanjelik gelenekler içinde kalıp da takınılacak bundan daha iyi bir tutum düşünemiyorum. Kutsal şeylere dil uzatma, insanı, bir taraftan cemaat kurma ihtiyacında ısrar etmeyi sürdürürken, öbür taraftan içerideki ahlâki çoğunluktan korur. Fakat bu, dinden dönmeye eşdeğer bir tavır değildir. İroniyse, büyük ve geniş bütünler şeklinde -hatta diyalektik olarak- büyütülemeyen çelişkilerle, hatta birbirleriyle bağdaşmayan şeyleri hem gerekli hem de doğru olduğu için bir arada tutmaya çalışmanın yarattığı gerilimle ilgili bir olgudur. İroni, espiri ve ciddi oynama hakkındadır. İroni ayrıca, sosyalist-feminizm saflarında yürekten benimsendiğini görmeyi arzu edeceğim bir retorik stratejisi ve bir siyasal yöntemdir. Benim ironik inancımın, benim dil uzatışımın özündeyse 'siborg' imgesi yatar.

Bir siborg, bir sibernetik organizma, makine ile organizmanın oluşturduğu bir melez, kurgusal bir yaratık olmanın yanı sıra toplumsal gerçekliğe ait bir yaratıktır. Toplumsal gerçekliğin karşılığı, canlı toplumsal ilişkilerdir; bu da bizim en önemli siyasal kurgumuz, dünyayı değiştiren bir kurgudur. Uluslararası kadın hareketleri 'kadın deneyimi' olgusunu hem fiilen kurmuşlar, hem de can alıcı önem taşıyan bu kolektif nesneyi keşfetmiş ya da açığa çıkartmışlardır. Kadın deneyimi, hayati önemde ve siyasal nitelikte bir kurgu ve olgudur. Kurtuluş ise, ezilmişliğin ve buna bağlı olarak ihtimallerin farkında olan bir bilincin, tahayyülü geniş bir kavrayış gücünün kurulmasında yatar. Siborg, yirminci yüzyılın

son döneminde 'kadın deneyimi' sayılan olguyu değiştiren bir kurgu ve canlı deneyim meselesidir. Bunun bir ölüm kalım mücadelesi olduğuna işaret etmekte, fakat bilim kurgu ile toplumsal gerçeklik arasındaki sınırın da bir göz yanılması olduğunu bilmekte büyük fayda vardır. Çağdaş bilim-kurgu siborglarla (aynı anda hem hayvan hem makine olan, doğal mı yoksa insan eliyle mi yaratıldığı pek anlaşılamayan dünyalarda dolanan yaratıklarla) doludur.

Modern tıp da siborglarla, her ikisi de kodlanmış aygıtlar sayılan ve cinsellik tarihinin eseri olmayan bir güç ve yakınlıkla birleşmiş 'organizma' ile 'makineler'in çiftleşmiş halleriyle doludur. Siborg 'cinselliği', bir ölçüde, heteroseksizmi önleyici hoş, organik örnekler olan eğreltiotlarıyla omurgasız canlılardan sevimli bir tarzda kopyalanan bir barok türdür. Siborg kopyası, organik üremeden çoğalmamıştır. Modern üretim, anlaşılan bir siborg kolonileştirme eseri hayaliymiş (öyle bir hayal ki, onunla kıyaslandığında Taylorizm kâbusu bile idilik bir cennet gibi görünecektir). Modern savaş da, C³I* kod adını taşıyan ve Amerika Birleşik Devletleri'nin 1984 yılı savunma bütçesinde maliyeti 84 milyar dolara varan bir siborg orjisidir. Benim burada siborg için ortaya atacağım argüman, onun, toplumsal ve bedensel gerçekliğimizin haritasını çıkaran bir kurgu ve bazı çok verimli çiftleşmeler akla getiren bir hayali kaynak olduğudur. Michel Foucault'nun biyo-politikası, fiilen çok açık bir alanı oluşturan

*) *Command-control-communication-intelligince:* Komuta-kontrol-iletişim-istihbarat. (ç.n.)

siborg politikasının henüz bir şekle bürünmemiş önseziden oluşan halidir.

Yirminci yüzyılın sonlarına, bizim çağımıza, bu mitik çağa geldiğimizde, hepimizin bir kimera*; makine ile organizmanın teorik bir zeminde ifade edilen ve fabrikasyon misali uydurulmuş birer melez olduğumuzu vurgulamak gerekir; kısacası, hepimiz siborguz. Bu siborg bizim ontolojimizdir; bizim siyasetimizi o şekillendirir. Siborg, köklü tarihsel dönüşüm ihtimallerinin yapıtaşları olan iki birleşik merkezin, hem 'tahayyül'ün hem de 'maddi gerçeklik'in yoğunlaşmış bir imgesidir. 'Batı'nın bilim ve siyaset geleneklerinde (ırkçı, erkek-egemen kapitalizm geleneği, ilerleme geleneği, doğayı kültür ürünleri kaynağı olarak sahiplenme geleneği, benliğin başka benliklerin yansımalarından yeniden üretilmesi geleneği) organizma ile makine arasındaki ilişki, hep bir sınır muharebesi şeklinde cereyan etmiştir. Bu türdeki bir sınır muharebesinin paylaşılamayan toprakları da üretim, üreme ve tahayyüldür. Benim argümanım, sınırların karışmasını sevinçle karşılamakta ve bu sınırların oluşturulmasında sorumluluk üstlenmektedir. Benim argümanım ayrıca, sosyalist-feminist kültür ve teoriye, postmodernist, natüralist-olmayan bir tarzda ve cinsiyetin *(gender)* olmadığı bir dünya -belki doğuşun olmadığı, belki sonu da olmayan bir dünya- tahayyül eden ütopik gelenek dahilinde, katkıda bulunma çabasını temsil eder. Siborgun ete kemiğe bürünmüş ha-

*) Ağzından ateş püsküren mitolojik canavar. (ç.n.)

li, selamete varma tarihinin *(salvation history)* dışında bir zamanda yer alır; ayrıca, cinsiyetin *(gender)* bir oral sembiyotik ütopyada ya da Ödipal-sonrası bir kıyamet vaktinde korkunç şekillerde yarılmasına iyi gelecek şekilde Ödipal takvimin sayfalarından biri değildir. Zoe Sofoulis'in Jacques Lacan, Melanie Klein ve nükleer kültür hakkında mülahazalarını ifade ettiği yazısı "Lacklein"da ileri sürdüğü üzere, siborg dünyaların en korkunç ve herhalde en vaatkâr canavarları, farklı bir baskılama mantığına sahip olan ve hayatta kalmak için mutlaka anlamamız gereken Ödipal-olmayan anlatılarda cisimleşmiştir.

Siborg, toplumsal cinsiyet sonrası *(post-gender)* dünyanın yaratığıdır; biseksüellikle, Ödipal-öncesi sembiyozla, yabancılaşmamış emekle veya bütün yetilerine, parçalarından daha üst düzeyde bir birlik oluşturacak şekilde sahip çıkılan organik tamlığa ulaşmaya giden başka ayartıcı modellerle herhangi bir alıp veremediği yoktur. Bir anlamıyla da, siborgun Batılı anlamıyla bir köken hikâyesi yoktur –siborg aynı zamanda, Batı'nın 'soyut bireyleşme'nin doğurduğu ve tırmanış halindeki tahakkümlerin mahşeri telosu olduğu için bir 'son' 'ironi; bir bakıma, her türlü bağımlılıktan nihayet kurtulmuş bir nihai benlik, 'uzamda biri'dir. 'Batılı', hümanist anlamıyla bir köken hikâyesi, bütün insanların (en güçlü haliyle psikanalize ve Marksizme içkin ikiz kudretli mit olan 'bireysel gelişim' ile 'tarih'e düşen bir görevle) ondan kopması gereken fallik annenin temsil ettiği bir ilk *(original)*

birlik, tamlık, kutsama, korku ve dehşet mitine dayanmaktadır. Hilary Klein, hem Marksizmin hem de psikanalizin (kendi çerçeveleri içinde benimsedikleri 'emek', 'bireyleşme' ve 'toplumsal cinsiyetin şekillenmesi' kavramlarıyla), farklılığın sonradan oradan doğması gerektiği ve kadın/doğa üzerinde kurulan tahakkümün sürekli tırmandığı bir dramayla nakledileceği bir ilk birlik *(original unity)* kurgusuna dayandıklarını ileri sürmüştü. Siborg, bu 'ilk birlik' adımını, Batılı anlamıyla doğayla özdeşleşme adımını atlamaktadır. Bu da siborgun, kendi teleolojisinin yıldız savaşlarıyla yıkılmasına varabilecek olan gayri-meşru vaadidir.

Siborg, kısmiliğe, ironiye, mahremiyete ve sapkınlığa, denebilir ki kararlılıkla bağlanmıştır. Dolayısıyla, siborg muhaliftir, ütopyacıdır ve masumiyetle hiç alakalı değildir. Yapısı artık kamusal/özel karşıtlığıyla belirlenmeyen siborg, kısmen *oikos,* yani hanede gerçekleşen bir toplumsal ilişkiler devrimine dayalı bir teknolojik 'polis'i tanımlar. Doğa ve kültür yeni baştan derlenmiştir; artık birinin diğeri tarafından kendine dahil edilmesi ya da diğerince bir temellük ilişkisine kaynak yapılması gibi bir durumdan söz edilemez. Siborg dünyasında geçerli olacak olan, kutupluluk ve hiyerarşik tahakküm ilişkileri dahil olmak üzere parçalardan bütünler oluşturan ilişkilerdir. Frankenstein'in canavarının umutlarından farklı olarak siborg, cenneti ayağına getirerek (yani, heteroseksüel bir eş imal edip onu tamamlanmış bir bütün, bir kent ve bir

kozmos şeklinde tamamlayarak) babasının onu kurtarmasını beklemez. Siborg, organik aile modeline dayalı (ve bu keresinde, Ödipal tasarısız) bir topluluk hayali kurmaz. Siborg, Cennet Bahçesi bilmez; o, çamurdan yapılmamıştır, dolayısıyla toza geri dönmeyi de düşleyemez. Belki de bu yüzden ben, siborglarm Düşman'a isim vermek gibi manik bir zorlamayla nükleer toza geri dönme kıyametinin hakkından gelip gelemeyeceğini görmek istiyorum. Siborglar muhterem değillerdir; hafızalarında bir kozmos yoktur. Ayrıca, bütüncülükten (*holism*) uzak durur ama temas kurmaya ihtiyaç duyarlar; birleşik cephe politikasına (tabii öncü partisiz şekline) doğal bir eğilimleri var gibidir. Siborgların esas derdi, elbette, devlet sosyalizmini bir tarafa bırakırsak, militarizmin ve patriyarkal kapitalizmin gayri-meşru evlatları olmalarıdır. Fakat gayri-meşru evlatların kendi kökenlerine karşı genelde aşırı vefasızca davrandıkları da bilinmektedir. Her şey bir yana, babalarının hayatlarında hiç yeri yoktur çünkü.

Ben bu denemenin sonunda siborglar bilim-kurgusuna yeniden döneceğim, ancak şimdi, siyasal-kurgusal (siyasal-bilimsel) analizi mümkün kılacak şekilde sınırların çöktüğü üç can alıcı noktanın üzerinde durmak istiyorum. Yirminci yüzyılın sonlarına gelindiğinde Amerika Birleşik Devletleri'nin bilimsel kültüründe insan ile hayvan arasındaki sınırın başından sonuna delik deşik olduğunun altını çizmek gerekir. Eşsiz olmanın son köprü başları -eğer birer lunapar-

ka çevrilmedilerse- yıkılmış durumdadır; gerek dil aracının kullanılması, gerek toplumsal davranışlar, gerekse zihinsel olaylar olsun, insan ile hayvan ayrılığını hakikaten inandırıcı bir şekilde bize gösterecek hiçbir şey yoktur. Kaldı ki pek çok insan böyle bir ayrım yapma ihtiyacı da duymamaktadır; doğrusunu söylemek gerekirse, feminist kültürün birçok kolu, insan ile diğer canlı yaratıklar arasında kurulan temasların verdiği hazza olumlu bir gözle bakmaktadır. Hayvan haklarını savunan hareketler, insanın eşsizliğini akıldışı bir temelde inkâra yeltenen politikalar gütmezler; bilakis, doğa ile kültür arasındaki bağın istenmeyecek bir şekilde koparılması karşısında hayvanlar ile insanlar arasında doğrudan bir temas kurulmasından yanadırlar. Son ikiyüz yılı aşkın bir sürede gelişen biyoloji ve evrim teorisi, aynı süreçte bilgi nesneleri olarak modern organizmalar da üretmiş ve insanlar ile hayvanlar arasındaki çizgiyi, hayat bilimleri ile sosyal bilimler arasındaki ideolojik mücadelede ya da mesleki tartışmalarda yeniden baş gösterdiği gözlenen zayıf bir iz derecesine düşürmüştür. Bu çerçeveden bakıldığında, modern Hıristiyan yaradılışçılık öğretisine karşı çocuk istismarının bir şekli olarak savaş açılması oldukça doğru olacaktır.

Biyolojik-determinist ideoloji, bilimsel kültürde insanın hayvansal yönünün anlamlarını tartışmaya uygun olarak ortaya sürülmüş yaklaşımlardan yalnızca biridir. Radikal siyasal insanların, insan ile hayvan arasındaki delik deşik edilmiş sınırların anlamlarına kafa yorması için

fazlasıyla geniş bir alan bulunmaktadır. Siborgun mit halinde göründüğü yer, tam da insan ile hayvan arasındaki sınırın çiğnenip aşıldığı yerdir. Siborglar, insanların başka canlı varlıklarla arasına bir duvar çekilmesine işaret etmekten ziyade, hem rahatsız edici hem de haz verici şekilde yakın eşleşmeler olduğuna işaret ederler. Evlilik alışverişinin teşkil ettirdiği bu döngüde hayvanlık etmek yeni bir statüye kavuşmuştur.

Sınırların delinmesiyle bir nevi 'kaçak olduğu'nu akla getiren ikinci ayrım, hayvan-insan (organizma) ile makine arasındadır. Sibernetik-öncesi makineler üzerinde bir hayalet gezebilirdi; makinede hayalet heyulasına rastlamak her zaman mümkündü. Materyalizm ile idealizm arasındaki, diyalektik bir soyun (bu 'soy'a ister tin, isterse tarih diyebilirsiniz) çerçevesini çizdiği diyalogun yapısını belirleyen de bu düalizm, bu ikicilikti. Ancak makineler temelde kendi kendilerini hareket ettiremiyorlar, kendilerini tasarlayamıyorlar ve kendi başlarına özerk olamıyorlardı; dolayısıyla, insanın hayallerini gerçek yapmaları söz konusu değildi, sadece bu hayallerin bir taklidini yansıtabilirlerdi. Çünkü insan değillerdi, kendilerini yazamazlardı, ancak o eril üreme hayalinin bir karikatürü olabilirlerdi. Onları başka türlü tasavvur etmek paranoidçe bir çabayı temsil ederdi. Yine de bundan artık o kadar emin olmadığımızı söyleyebilirim ben. Yirminci yüzyılın sonuna gelindiğinde, makineler doğal olan ile yapıntı *(artificial)* olan, zihin ile

beden, kendi kendini geliştiren şey ile dıştan tasarlanan şey arasındaki farklılığı ve organizmalar ile makineler açısından geçerli olabilecek başka bir sürü ayrımı baştan sona belirsiz bir noktaya getirmiştir. Şöyle ki, bizim makinelerimiz rahatsız edici derecede canlılık sergilerken, kendimiz ürkütücü derecede atalet içindeyiz.

Teknolojik belirlenim, makine ile organizmanın, dünyayı yazma ve okuma etkinliğine dahil edilerek kodlanmış metinler şeklinde yeniden tasavvur edilmesiyle açılan ideolojik alanlardan biridir sadece. Marksistler ve sosyalist feministler, post-yapısalcı, post-modernist teoride her şeyin 'metinleştirilmesi'ni, keyfince okuma 'oyunu'na temellenen canlı tahakküm ilişkilerini ütopyacı bir yorumla görmezlikten gelmekle itham etmişlerdir. Post-modernist stratejilerin -benim siborg mitim gibi- sayısız organik bütünü (sözgelimi şiiri, ilkel kültürü, biyolojik organizmayı) yıkıp parçaladıkları kesinlikle doğrudur. Kısacası, doğa (bir içgörü kaynağı ve masumiyet vaadi) sayılan şeyin kesinliği -herhalde sonsuza dek- paramparça edilmiştir. Yorumlamanın aşkın nitelik taşıyan yetkinliği (ve onunla beraber, 'Batı' epistemolojisinin temelini meydana getiren ontolojisi) kaybolmuş durumdadır. Yine de bunun alternatifi sinisizm ya da inançsızlık, yani 'makine'nin 'insan'ı, 'metin'in 'anlamlı siyasal eylem'i yok ettiğini ileri süren teknolojik determinist anlayışlar türünden bir soyut varoluş hali değildir. Siborgların kimler olacağı esaslı bir sorudur; bu so-

ruya verilecek cevaplar da bir ölüm-kalım meselesi ayarındadır. Ne var ki, hem şempanzelerin hem de yapıntıların *(artefacts)* siyasetleri varsa neden bizim bir siyasetimiz olmasın ki (de Waal, 1982; Winner, 1980)?

İnsan ile hayvan arasındaki sınırların delindiğini gösteren üçüncü ayrım, yukarıda değindiğimiz ikinci ayrımın bir alt-kümesidir: Fiziksel olan ile fiziksel-olmayan arasındaki sınır bizim gözümüzde çok belirsizdir. Kuantum teorisinin sonuçları ve belirlenimsizlik ilkesi hakkında kaleme alınmış pop fizik kitapları, Amerikan beyaz heteroseksüelliğindeki radikal bir değişime damgasını vuran gösterge olarak Harlequin romanslarımn popüler bilimdeki karşılığıdır bir tür: Bu tür kitaplar söz konusu değişimi yanlış kavramaktadırlar, ama doğru bir izlek üzerindedirler. Modern makineler, özleri itibariyle mikro-elektronik cihazlardır: hem her yerde hem de görünmezdirler. Modern makineler, Baba'nın her yerde hazır ve nazırlığıyla ve tinselliğiyle alay edercesine, kutsal şeylere hürmet göstermeyen, terbiyesiz birer tanrıdır. Silikon çip, üzerine yazı yazılacak bir yüzeydir; ancak atomik gürültülerin, nükleer sinyallere bulaşan parazitlerin olumsuz etki edebileceği moleküler ölçeklerle işlenmektedir. Yazı, güç ve teknoloji, uygarlığın kökeniyle ilgili Batı hikâyelerinde rastlanan eski yoldaşlardır, ancak minyatürleşme bizim mekanizmayla tecrübe ettiğimiz deneyimi değiştirmiştir. Minyatürleşmenin 'güç'le ilgili olduğu da ortaya çıkmıştır; küçük pek öyle güzel bir şey değildir, hatta Cruise fü-

zelerinde rastladığımız gibi özellikle tehlikeli bir şeydir. 1950'lerin televizyon cihazlarını ya da 1970'lerin haber kameralarını, şimdilerde bolca reklamı yapılan televizyon bileklikleri ve el büyüklüğündeki video kameralarla karşılaştırırsanız aradaki farkı anlarsınız. Bizim en iyi makinelerimiz güneş ışığından yapılmıştır; istisnasız hepsi hafif ve temizdir, zira hepsi de sinyallerden, elektromanyetik dalgalardan, bir tayf kesitinden başka bir şeyden teşekkül etmez. Üstelik bu makineler kolaylıkla taşınabilir ve seyyardırlar (bu özelliğin bedeli de, Detroit'te ve Singapur'da bu aletlerin imalatında çalışan insanların çektiği muazzam acılardır). İnsanlar hem maddi hem de saydam-olmayan varlıklar olduklarından, hiçbir yerde bu kadar akışkanlığın yanına bile yaklaşamazlar. Siborglarsa eter gibidir.

Siborgların her yerde bulunma ve görünmez olma nitelikleri, bu güneş ışığı eseri makinelerin son derece ölümcül bir yapıda olmalarının esas sebebidir. Siborgları görmek, maddi açıdan olduğu kadar siyasal bakımdan da oldukça zordur. Siborglar bilinçle (ya da, onun simülasyonuyla) ilgilidirler. Siborglar, Avrupa'da pikap kamyonlar gibi dolaşan uçucu gösterenlerdir *(floating signifiers)*; dolayısıyla, siborg iktidar ağlarını çok çok iyi okuyan, yurtlarından kopmuş ve hiç doğal olmayan Greenham kadınlarının büyüleriyle engellenme ihtimalleri, eski erilci siyasetin militan (ve doğal tabanları savunma işlerine ihtiyaç duyan) emektarlarınca önlerinin kesilme ihtimalinden daha fazladır. Nihayetinde

'en sert' bilim, sınır karışıklığının en fazla olduğu bölge hakkında, saf sayılar âlemi, saf tin, C^3I, kriptografi ve kudretli sırların muhafaza edilmesi hakkındadır. Yeni makineler son derece temiz ve hafiftirler. Yeni makineleri yapan mühendisler, post-endüstriyel toplumun gece düşüyle beraber gelen yeni bir bilimsel devrime aracılık eden güneşe tapınıcılardır. Bu temiz makinelerin sebep olduğu hastalıklar da, bir antijenin bağışıklık sisteminde doğurduğu ufacık kodlama değişikliklerinden ya da stres deneyiminden 'öteye gitmez'. 'Doğulu' kadınların hünerli parmakları, Anglo-Sakson Viktoryen dönemlerdeki küçük kızların bebek evlerine düşkünlükleri, kadınların küçük olan şeylere dikkat etmeye zorlanmaları; bunların hepsi bu dünyada oldukça yeni boyutlar kazanmaktadır. Öyle ki, bu yeni boyutları dikkate alan bir siborg Alice'inden bile söz edilebilir. İronik bir durum olarak, Asya'da çip imal eden, Santa Rija hapishanesinde sarmal dans eden ve kuracakları birliklerle etkili muhalefet stratejilerine ön ayak olabilecek, doğal-olmayan siborg kadınlarına bile rastlayabiliriz.

Toparlarsam, benim siborg mitim, ilerici insanların gerekli siyasal çalışmanın bir parçası olarak irdeleyebilecekleri ihlal edilmiş sınırlar, kudretli kaynaşmalar ve tehlikeli ihtimallerle ilgilidir. Bu noktada benimsediğim öncüllerden birisi, Amerikalı sosyalistlerle feministlerin çoğunun, toplumsal pratikler, simgesel formülasyonlar ve -ileri teknoloji ve bilimsel kültürün beraberinde getirdiği- fi-

ziksel yapıntılarda *(artefacts)* zihin ile beden, hayvan ile makine, idealizm ile materyalizm arasındaki derin(leşmiş) ikilikleri görmeleridir. İlerici kesimlerin geliştirdiği ve *Tek Boyutlu İnsan*'dan (Marcuse, 1964) *Doğa'nın Ölümü*'ne (Merchant, 1980) uzanan analitik kaynaklar, tekniğin *(technics)* zorunlu olarak kurduğu tahakkümü vurgulamışlar ve direnişimizi bütünleştirecek şekilde bizi hayali bir organik bedene dönmeye çağırmışlardır. Benim benimsediğim öncüllerden bir başkası, tahakkümün dünya çapında yoğunlaştırılmasına karşı direnmeye çalışan insanların birlik olma ihtiyaçlarının bugüne dek asla olmadığı denli keskin bir hal almasıdır. Gelgelelim, perspektifin birazcık saptırılarak kaydırılması da bizim teknolojik düzlemde dolayımlanmış toplumlarda hem anlamlar, hem de başka iktidar ve haz formları için mücadele etmemizi daha kolaylaştırabilecektir.

Bir perspektiften bakıldığında, siborg dünyası, bir kontrol ağının gezegene nihai olarak dayatılması hakkında, savunma adına sürdürülen bir Yıldız Savaşları kıyametinde somutlaşmış nihai soyutlamalar hakkında, eril bir savaş orjisinde kadın bedeninin nihai olarak zaptedilmesi hakkındadır (Sofia, 1984). Başka bir perspektiften bakıldığında da siborg dünyası, insanların hayvanlar ve makinelerle akraba olmaktan korkmadıkları, yine sürekli parçalı kimlikler taşımaktan ve çelişkili konumlarda durmaktan çekinmedikleri canlı toplumsal ve bedensel gerçekliklerle ilgili olabi-

lir. Siyasal mücadele, aynı anda iki perspektiften birden bakmak demektir; zira bu perspektiflerin ikisi de, başka bir gözlem noktasından bakıldığında tasavvur edilemeyecek şekilde hem tahakküm bağlarını hem de imkânları yüzeye çıkaracaktır. Tekli bir ufka sahip olmak, çifte ufuktan ya da çok başlı canavarlardan daha berbat yanılsamalar doğurur. Siborg birlikleri *(cyborg unities)* canavarca ve gayri-meşrudur; şu anki siyasal koşullarımızda, direniş ve yeniden eşleşme için daha kuvvetli mitler bulmayı pek umamayız. Aslında bu çerçevede, Livermore Eylem Grubu'nu, gerek teknolojik kıyametin araçlarını en yoğun haliyle somutlaştırıp dışarı püskürten laboratuarları gerçekçi bir şekilde dönüştürmeye kararlı, gerekse cadıları, mühendisleri, ihtiyarları, sapkınları, Hıristiyanları, anneleri ve Leninistleri devleti silahsızlandırmayı başaracak denli uzun bir süre fiilen bir arada tutabilecek bir siyasal form inşa etmeyi hedefleyen bir tür siborg toplumu olarak tahayyül etmeyi seviyorum. 'Fission Impossible' benim şehrimdeki bir ortak ilgi grubunun adıdır mesela.

YARILMIŞ KİMLİKLER

Bir insanın feminizmini tek bir sıfatla adlandırmak (dahası, her koşulda bu ismi korumakta ısrar etmek) hayli zorlaşmış durumdadır. Adlandırarak dışlama bilinci hayli işlektir şimdi. Kimlikler çelişkili, parçalı ve stratejik bir görünüm

sunarlar. Toplumsal ve tarihsel düzlemde nasıl şekillendikleri zorlukla çıkarılabilen toplumsal cinsiyet (*gender*), ırk ve sınıf gibi olgular, 'özsel' birliğe inanmanın temelini oluşturamazlar. 'Dişi'yi, kadınları doğal olarak birbirine bağlayan bir terim olarak öne çıkarmanın hiçbir anlamı yoktur. Tartışmalı cinsel bilimsel söylemlerde ve başka toplumsal pratikler içerisinde kurgulanmış ve kendi başına oldukça karmaşık bir kategori olarak dişi 'olmak' gibi bir halden söz etmek de mümkün değildir. Toplumsal cinsiyet, ırk ya da sınıf bilinci, patriyarkanın, sömürgeciliğin ve kapitalizmin çelişkili toplumsal gerçekliklerinin bize yaşattığı korkunç tarihsel deneyimlerin kazanımlarıdır. Peki, ben kendi retoriğimde kimleri 'biz' kategorisine dahil ediyorum? 'Biz' denen kuvvetli bir siyasal mite temel oluşturacak ve bu kolektiviteye katılmayı teşvik edebilecek hangi kimlikler mevcuttur? Akla gelebilecek her türlü fay hattının yanı sıra feministler arasındaki (kadınlar arasındaki demeye hiç gerek yok) acı verici parçalanma, 'kadın' kavramını ele avuca sığmaz bir niteliğe büründürmüş, kadınların birbirleri üzerinde kurdukları tahakküm matrisinin bir bahanesine dönüştürmüştür. Bana göre (ve beyaz, profesyonel orta sınıf, kadın, radikal, Kuzey Amerikalı, orta yaşlı bedenler içinde benzer bir tarihsel konumda duran pek çok kişinin görüşünce), siyasal kimlikte bir krizin doğmasının sonsuz kaynağı vardır. ABD'deki sol ile feminizmin önemli bir kısmının yakın tarihi, sonu gelmez hizip bölünmeleri ve yeni bir özsel birlik arayışıyla bu türde

bir krize verilen bir karşılıktır aslında. Bununla birlikte, koalisyon kurarak (yani özdeşlik kurarak değil, yakınlık duyarak) başka karşılıklar da verilebileceğinin giderek daha çok farkına varılmaktadır.

Chela Sandoval, 'beyaz ırktan olmayan kadınlar' denen yeni siyasal sesin şekillenmesine özgül tarihsel uğrakları değerlendirerek, toplumsal kategoriler olan ırk, cinsiyet ya da sınıfa kalıcı üyeler olmaları engellenmiş kesimlerin, iktidar ağlarını yorumlama becerilerinden doğmuş olup 'muhalif bilinç' adı verilen ve umut verici bir siyasal kimlik modelini teorileştirmiştir. Normalde aynı saflarda yer almaları gereken kişilerce kökenlerine karşı çıkılan bir isim olan ve bunun yanında 'Batı' geleneklerinde İnsan'ın bütün göstergelerinin sistematik bir şekilde dağılışına işaret eden bir tarihsel bilincin ifadesi olarak 'beyaz ırktan olmayan kadınlar', ötekilikten, farklılıktan ve özgüllükten doğan bir tür post-modernist kimlik kurmaktadırlar. Bu post-modernist kimlik (başka muhtemel post-modernizmler hakkında ne söylenebilirse söylensin) tamamen siyasal niteliklidir. Sandoval'm muhalif bilinci, görecililikler ve çoğulculuklar hakkında değil, çelişkili mekânlar ve heterokronik takvimler hakkındadır.

Sandoval, kimin beyaz ırktan olmayan bir kadın olarak tanımlanacağına dair temel bir ölçütün bulunmadığının altını çizmiş ve grup tanımının yadsımanın bilinçli şekilde sahiplenilmesinden ileri geldiğine dikkat çekmiştir. Sözge-

limi, bir Meksikalı İspanyol ya da ABD'li siyah kadın, bir kadın olarak ya da bir siyah kadın veya Meksikalı İspanyol olarak konuşamamaktadır. Dolayısıyla bu insanlar, önemli devrimler yaptıkları iddiasındaki 'kadınlar ve siyahlar' denen ve ayrıcalıklı bir ezilen yazarlık kategorilerinin bile dışında kalmış negatif kimlikler çağlayanın dibinden çıkamamışlardır. 'Kadın' kategorisi, beyaz-olmayan bütün kadınları yadsıyordu; 'siyah' kategorisi de siyah-olmayan bütün insanların yanı sıra siyah kadınların hepsini yadsımaktaydı. Ama hiçbir yerde 'dişil' olana rastlanmıyordu, tekillik yoktu; bir tek, tarihsel kimliklerini 'ABD'li beyaz ırktan olmayan kadınlar' şeklinde olumlayan ABD'li kadınlar arasındaki bir farklılıklar denizinden söz edilebilirdi. Bu kimlik, doğal özdeşleşmeye göre davranma yeteneğini olumlamayan, sadece bilinçli bir koalisyonu, yakınlığı, siyasal akrabalığı temel alan ve kendinin bilincinde olarak kurgulanmış bir mekânın dışına işaret ediyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nde beyaz kadın hareketinin bazı kollarındaki 'kadın'dan farklı olarak, matrisin doğallaştırılması söz konusu değildir burada, ya da en azından, Sandoval'ın ileri sürdüğü şeyin, muhalif bilincin gücü aracılığıyla ancak mümkün olabildiğinden söz edilebilir kanımca.

Sandoval'ın argümanı, feministler adına anti-kolonyalist söylemin (şöyle ki, Batı'yı ve onun en ileri ürünü olan hayvan-barbar-kadın olmayan 'birey'i, tarih denen kozmosun yazarı olan 'insan'ı- çözen bir söylemin) dünya çapın-

da genişlemiş halinden çıkan kuvvetli bir formülasyon olarak değerlendirilmelidir. Oryantalizm (Şarkiyatçılık) siyasal ve semiyotik bakımdan yapısızlaştırıldığı için, Garp (Batı) kimlikleri (feministlerinkiler dahil olmak üzere) istikrarsızlaşmaktadır. Sandoval, 'beyaz ırktan olmayan kadınlar'ın, sömürgesizleştirmeden çıkan düzensiz çoksesliliğin sonuçlarıyla henüz yüz yüze gelmemiş olan daha önceki Marksizmlerle feminizmlerin emperyalleştirici, totalleştirici devrimci öznelerini kopya etmeyen etkin bir birlik kurma şansları olduğunu ileri sürmüştür.

Katie King, özdeşleşmenin sınırlarını ve özdeşleşmenin 'şiir' -ki kültürel feminizmin üretici çekirdeği budur- okuma üzerine inşa edilmiş olan siyasal/şiirsel mekanizmasını vurgulamıştır. King, feminist pratikteki farklı 'uğraklar'dan ya da 'konuşmalar'dan gelen çağdaş feministlerde kalıcı bir eğilimi temsil eden, kadın hareketini kişilerin kendi siyasal eğilimlerinin bütünün telosu olarak görünmesini sağlayacak şekilde sınıflandırılması yaklaşımını eleştirmektedir. Bu tür taksonomiler (sınıflandırmalar), feminist tarihi yeni bir kalıba sokmaya ve radikal, liberal ve sosyalist-feminizm denen tipik birimlerle zamana karşı direnen tutarlı modeller arasındaki bir ideolojik mücadele olarak göstermeye eğilimlidir. Düz anlamıyla, başka feminizmlerin hepsi, genellikle apaçık bir ontoloji ve epistemoloji kurmak suretiyle bu sınıflandırmaya dahil edilir ya da onun kenarında bırakılırlar. Feminizm taksonomileri, kadınların formel de-

neyimlerinden sapmaları denetlemek için birtakım epistemolojiler ortaya koymaktadır. Elbette 'kadın kültürü' de, beyaz ırktan olmayan kadınlar gibi, yakınlığı (*affinity*) çağıran mekanizmalarla bilinçli bir şekilde yaratılmıştır. Bu noktada şiir ritüellerinin, müzik ve akademik faaliyetin belli formlarının ön planda çıktığına işaret edebiliriz. ABD'deki kadın hareketlerinde ırk ve kültür siyaseti çok sıkı bir şekilde birbirinin içine geçmiştir. King ile Sandoval'ın ortak başarıları, bir şiirsel/siyasal birliğin, temellük etme-dahil etme-taksonomik özdeşleştirme mantığına bel bağlamaksızın nasıl ustalıkla kurulacağını öğrenmeleridir.

Tahakküm-aracılığıyla-birlik kurma ya da dahil etme-aracılığıyla-birlik kurmaya karşı yürütülen teorik ve pratik mücadele, ironik bir şekilde patriyarka, sömürgecilik, hümanizm, pozitivizm, özcülük, bilimcilik ve başka matemi tutulmayan -izmler için ileri sürülen gerekçeleri çürütmekle kalmaz, organik ya da doğal bir konum için ortaya atılan bütün iddiaları da temelsiz bırakır. Kanımca, radikal ve sosyalist/Marksist-feminizmler de kendi/bizim epistemolojik stratejilerin altını oymuşlardır ve bu, birlikler kurma ihtimallerini tasavvur etme bakımından son derece değerli bir adımdır. Batılı siyasal kişilerin bildiği şekliyle bütün 'epistemolojiler'in etkili yakınlıklar kurma görevinde bize engel olup olmayacaklarınıysa zaman gösterecek.

Belirtilmesi gereken önemli bir nokta, kendilerini dünyayı değiştirmeye adamış kişilerin başarıları olarak devrim-

ci duruş noktaları, epistemolojiler inşa etme çabasının, özdeşleşmenin sınırlarını gösteren sürecin bir parçasını temsil ettiğidir. Post-modernist teorinin yıkıcı araçları ile devrimci özneler hakkmdaki ontolojik söylemin kurucu araçları, hayatta kalmaya odaklanmış Batılı benlikleri çözüp dağıtan ironik müttefikler sayılabilirler. Tarihsel düzlemde oluşturulmuş bir bedene sahip olmanın ne anlama geldiği, yaşadığımız acılar ve çektiğimiz ezalarla hepimizin malumudur. Ancak kökenimizdeki masumiyeti kaybedince Cennet'ten kovulma hali de ortadan kalkıyor. Bizim politikamız, masumiyetin naifliğiyle birlikte suç işlemeye düşkünlüğü de yok etmekte. Peki ama, sosyalist feminizm için başka bir siyasal mit kurmak neye benzeyecektir? Kişisel ve kolektif benliklerin parçalı, çelişkili ve hiç tamamlanmamış kurgularını hangi tür siyaset benimseyebilir ve buna rağmen bu siyaset inançlı, etkin ve ironik derecede sosyalist-feminist olarak kalabilir?

Ben tarihte, 'ırk', 'toplumsal cinsiyet', 'cinsellik' ve 'sınıf' üzerinden kurulan tahakkümlerle etkili bir şekilde baş etmeye çalışmak üzere siyasal birliğe daha fazla ihtiyaç duyulduğu başka bir zaman dilimi bilmiyorum. Ayrıca, kurulmasına katkıda bulunabileceğimiz türden bir birliğin fiilen gerçekleşmiş olabileceği başka bir zaman dilimi de bilmiyorum. Yine 'biz'im hiçbirimiz, gerçekliğin herhangi bir şeklini 'onlar'dan birine dayatabilecek ölçüde sembolik ya da maddi bir yeterliliğe sahip değiliz ar-

tık. Ya da en azından, 'biz', bu tür tahakküm ilişkilerinin hayata geçirilmesinde herhangi bir masumiyet iddiasında bulunamayız. Beyaz kadınlar (sosyalist feministler dahil olarak), 'kadın' kategorisinin masum olmadığını keşfetmişlerdir (daha doğrusu, bağıra çağıra bunu kabul etme noktasına getirilmişlerdir). Bu bilinç, önceki kategorilerin hepsinin coğrafyasını değiştirmekte, tıpkı ısının hassas bir proteinin doğallığını ortadan kaldırmasına benzer şekilde bu kategorilerin doğallığını yok etmektedir. Siborg feministler, 'biz'im artık doğal bir birlik matrisi istemediğimizi ve hiçbir kurgunun/yapının bütün olmadığını savunmak durumundadırlar. Masumiyet ve bunun doğal sonucu olarak, tek içgörü zemini denebilecek olan 'kurbanlık'ta ısrar etmek davamıza yeterince zarar vermiştir. Dolayısıyla, kendini kurmuş olan devrimci özne, yirminci yüzyıl sonundaki insanlara bir nefes aldırmak zorundadır da. Kimliklerin aşınması ve onların inşa edilmesinde refleksif stratejilerin hayata geçirilmesiyle, kâhince bir öngörüyle selamet tarihini *(salvation history)* sona erdiren kıyametin ertesi güne, kefenden başka bir giysi biçme ihtimaline de kapı açılmış olmaktadır.

Gerek Marksist-sosyalist feminizmler, gerekse radikal feminizmler, 'kadın' kategorisiyle 'kadınlar'ın toplumsal hayatlarının bilincinde olmayı eşzamanlı olarak doğallaştırmışlar ve doğal olmaktan çıkarmışlardır. Bu iki olgunun neye benzeyeceğini belki şematik bir karikatürle ortaya serebili-

riz. Marksizan sosyalizm, sınıfsal yapıyı ifşa eden ücretli emek analizinde kök salmıştır. Ücret ilişkisinin sonucu, işçinin kendi ürününden kopmasıyla birlikte sistematik yabancılaşmadır. Bilgide soyutlama ve yanılsama, pratikte tahakküm egemendir. Emek, bir Marksistin yanılsamayı aşmasını ve dünyayı değiştirmek açısından gerekli bakış açısını bulmasını sağlayacak en ayrıcalıklı kategoridir. Emek, insanı insan kılan insanallaştırıcı etkinliktir; emek, bir özne bilgisine, bu suretle boyunduruk altında tutulma ve yabancılaşma bilgisine imkân tanıyan ontolojik bir kategoridir.

Sosyalist-feminizm, kendi soyuna sadık kalıp Marksizmin temel analitik stratejileriyle ittifak halinde olarak ilerlemiştir. Hem Marksist feministlerin hem de sosyalist feministlerin esas başarısı, emek kategorisini, ücret ilişkisi kapitalist patriyarkayı öne çıkaran daha kapsamlı bir emek görüşüne bağlandığında bile, (bazı) kadınların gördükleri işleri de kapsayacak şekilde genişletmek olmuştur. Özellikle de kadınların ev içindeki emekleri ve kadınların anneler olarak yaptıkları (yani, sosyalist-feminist anlamda 'yeniden üretim'), teoriye Marksizan emek kavramıyla benzerlik kurma üzerinden sokulmuştur. Burada kadınların birliği, 'emek'in ontolojik yapısına dayalı bir epistemolojiye dayanmaktadır. Marksist/sosyalist feminizm, birliği 'doğallaştırmaz'; o, toplumsal ilişkilerde kök salmış olan muhtemel bir duruş noktasına dayalı muhtemel bir başarıyı temsil etmektedir. Burada özcüleştirici hamle, emeğin, ya

da emeğin benzeri olan 'kadınların faaliyeti'nin ontolojik yapısına doğrudur. Marksizan hümanizmin -öncelikle Batı benliğiyle beraber kalan- mirası benim açımdan zor bir meseledir. Bu formülasyonların katkısı, gerçek kadınların, onları doğallaşmaktan ziyade 'birlikler inşa etme'deki günlük sorumluluğunun vurgulanmasıdır.

Catherine MacKinnon'ın radikal feminizm versiyonunun kendisi, eyleme temellenen Batılı kimlik teorilerinin temellük edici, dahil edici, totalleştirici eğilimlerinin bir karikatürüdür. Radikal feminizm denen son zamanlardaki kadın siyasetindeki çeşitli 'uğraklar'ın ya da 'konuşmalar'ın hepsini MacKinnon'ın versiyonuna katmak hem olgusal hem de siyasal açıdan yanlış olacaktır. Fakat MacKinnon'ın teorisinin teleolojik mantığı, bir epistemoloji ve ontolojinin (yadsımaları dahil olarak) farklılığı nasıl sildiğini ya da denetim altına aldığını göstermektedir. MacKinnon'ın teorisinin etkilerinden yalnızca birisi, radikal feminizm denen çokşekilli alanın tarihinin yeni baştan yazılmasıdır. Esas etkisiyse, bütün devrimci duruş noktaları açısından bir kıyamet anlamına gelmek üzere bir deneyim teorisinin, kadın kimliği teorisinin ortaya koyulmasıdır. Şöyle ki, bu radikal feminizm öyküsüne yedirilmiş olan totalleştirme de amacına (kadınların birliğine), radikal yokluk *(non-being)* deneyimini ve bu deneyime tanıklığı yansıtarak ulaşabilir. Marksist/sosyalist feminist bakış açısına gelince, bilinç bir doğal olgu değil, bir kazanımdır. MacKinnon'ın teorisi de hüma-

nist devrimci öznelere taşınmış olan bazı zorlukları ortadan kaldırmaktadır (fakat, radikal indirgemecilik pahasına).

MacKinnon, feminizmin ister istemez Marksizmden farklı bir analitik strateji benimsediği; ilk elde sınıf yapısına bakmayıp, cinsiyet/toplumsal cinsiyet yapısına ve bunun üretken ilişkisine, erkeklerin kadınları cinsel düzlemde oluşturmaları ve mülk edinmelerine eğildiği kanısındadır. İroniktir ki, MacKinnon'ın 'ontolojisi', bir olmayan-özne *(non-subject)*, bir olmayan-varlık *(non-being)* kurar. 'Kadın'ın kökeni benliğin emeği değil, başka birinin arzusudur. Dolayısıyla MacKinnon, nelerin 'kadın' deneyimi (cinsel iğfal ismini vereceğimiz her şey, daha doğrusu, 'kadınlar' söz konusu olduğunda cinsiyetin kendisi) kapsamına alınabileceğini belirleyen bir bilinç teorisi geliştirmektedir. Feminist pratik, bu bilinç şeklinin kuruluşu, yani o-olmayan-bir-benliğin kendisine dair bilgisidir.

Bu feminizmdeki cinsel mal etme, hâlâ sapkın bir şekilde epistemolojik emek statüsüne, şöyle ki, dünyayı değiştirmeye katkıda bulunabilecek bir analiz kaynağına sahiptir. Fakat cinsel nesneleştirme (yabancılaşma değil) cinsiyet/toplumsal cinsiyet yapısının sonucudur. Bilgi alanında cinsel nesneleşmenin sonucu, yanılsama ve soyutlamadır. Bununla beraber, bir kadın kendi ürününden yabancılaşmaz, fakat derin bir anlamıyla bir özne olarak, hatta kuvvetli bir özne olarak da kalmaz, zira o, bir kadın olarak kendi varoluşunu cinsel bakımdan mülk edinilmeye borç-

ludur. Bir başkasının arzusuyla oluşturulmak, emekçinin kendi ürününden keskin bir şekilde kopmasında görülen yabancılaşmayla aynı şey değildir.

MacKinnon'ın radikal deneyim teorisi, en uç boyutlarda totalleştirici niteliktedir; başka kadınların siyasal konuşma ve eylemlerinin otoritesini marjinalleştirmekten ziyade yok edip siler. Bu, Batı patriyarkasının kendi başına yapmayı asla başaramadığı şeyi (feministlerin kadınların -erkeklerin arzularının ürünleri olmanın dışında- var olmadıklarının bilincinde olduklarını) ortaya koyan bir totalleştirmedir. Kanımca MacKinnon'ın hiçbir Marksizan kimlik versiyonunun kadınların birliğine sağlam bir temel açamadığını ileri sürmesi oldukça yerindedir. Ancak herhangi bir Batılı devrimci öznenin çelişkilerinin problemini feminist amaçlar doğrultusunda çözmeye kalkarak MacKinnon, daha da otoriteryan bir deneyim öğretisi geliştirmiştir. Benim sosyalist/Marksizan duruş noktalarına dair şikayetim, onların anti-kolonyal söylem ve pratikte görünür kılınmış çok sesli, özümsenemez ve radikal farklılığı hiçbir kasıt taşımadan silmeleriyse, MacKinnon'ın kadınların 'özsel' var-olmayışları üzerinden her türlü farklılığı kasten silmesi de asla rahatlatıcı ve ikna edici değildir.

Başka her türlü sınıflandırmanın tarihin yeniden işlenmesi olmasına benzer şekilde benim sınıflandırmamda da radikal feminizm, sosyalist feministlerin 'emeğin formları' olarak adlandırdıkları kadınların bütün faaliyetlerini (bun-

lar cinsel bir eksene oturtulabildikleri sürece) kapsayabilmiştir. Yeniden üretim iki eğilim açısından farklı tonda anlamlara sahiptir; bunlardan biri emekte, diğeri cinsiyette kök salmıştır ve ikisi de tahakküm ile toplumsal ve kişisel gerçeklikten bihaber olmanın sonuçlarını 'yanlış bilinç' olarak adlandırırlar.

Marksist ya da radikal feminist bakış açıları, tek bir yazarın argümanındaki güçlükler ya da katkıların ötesinde, kısmi bir açıklama getirdiklerini benimsemeye eğilimli olmuşlardır; bu şekilde, düzenli şekilde totallikler olarak ortaya çıkmışlardır. Batılı açıklamanın talebi hayli fazla olmuştur: 'Batılı' yazar kendi ötekileriyle başka nasıl bütünleşebilirdi? Gerek Marksistler gerekse radikal feministler, analojiyle, basit listeler sıralamakla ya da eklemeler yaparak kendi temel kategorilerini genişletmiş ve başka tahakküm formlarını kendi teorilerine katmaya çalışmışlardır. Beyaz radikal ve sosyalistler arasında ırk konusunda gözlenen sıkıntı verici suskunluk, hakikaten ciddi ve yıkıcı nitelikli siyasal sonuçlardan birisiydi. Tarih ve çokseslilik, soykütükleri yerleştirmeye çalışan siyasal sınıflandırmalara dönüşerek kaybolmaktadır. Kategori olarak 'kadın'm ve toplumsal grup olarak 'kadınlar'ın birleşik ya da totalleştirilebilir bir bütün olarak kurgulanışını ortaya çıkarma iddiasındaki bir teoride ırka (ya da başka birçok şeye) ayrılan yapısal bir yer yoktu. Benim çizdiğim karikatürün yapısı şöyledir:

Sosyalist feminizm: sınıf yapısı / ücretli emek / 'yeniden üretim' benzetmesiyle, 'cinsiyet' uzatmasıyla, 'ırk' eklemesiyle emeğin yabancılaşması.

Radikal feminizm: toplumsal cinsiyet yapısı / cinsel mülk edinme / 'emek' benzetmesiyle, 'yeniden üretim' uzatmasıyla, 'ırk' eklemesiyle cinselliğin nesneleşmesi.

Başka bir bağlamda Fransız teorisyen Julia Kristeva, kadınların İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra -gençlik gibi gruplarla birlikte- tarihsel bir grup olarak göründüklerini savunuyordu. Kristeva'nın verdiği tarihler şüphelidir gerçi, ancak bilgi nesneleri ve tarihsel aktörler olarak 'ırk'ın her zaman var olmadığını, 'sınıf'ın tarihsel bir kökeninin bulunduğunu ve 'eşcinseller'in oldukça küçük bir yapı oluşturduğunu hatırlamaya artık alıştığımız da bir gerçektir. İnsanlık ailesinin sembolik sisteminin (dolayısıyla, kadının özünün), yeryüzündeki insanlar arasındaki bağ kurma ağlarının eşi benzeri görülmedik derecede çoklu, yeniliklere gebe ve karmaşık bir niteliğe bürünmesiyle aynı uğrakta çözülmesi tesadüf değildir. 'İleri kapitalizm', bu tarihsel uğrağın yapısını yansıtmaya yetmez. 'Batılı' anlamıyla insanın sonudur burada mesele edilen şey. Kaldı ki, çağımızda kadının 'kadınlar' şeklinde çözülüp ayrışması da tesadüf değildir. Kadınların tikelliğini ve çelişkili çıkarları bastıran özcü teorinin ortaya sürülmesinden herhalde sosyalist feministler sorumlu tutulamaz. Hatta diyebilirim ki, en azından beyaz hümanizmin mantığı, dilleri ve pratiklerine önünü arkasını düşünmeden

katılmamız ve kendi devrimci sesimizin kısılmamasını garantiye almak için tek bir tahakküm zemini aramamız sebebiyle bundan biz sorumluyuz. Tabii artık daha az bahanemiz var. Fakat başarısızlıklarımızın bilincinde olunca, sayısız farklılığa düşme ve kısmi, gerçek bağlantılar kurmak gibi kafa karıştırıcı bir görevden vazgeçme gibi bir riskle yüz yüze geliyoruz. Bazı farklılıklar oyuncul iken, bazı farklılıklar da dünya-tarihsel tahakküm sistemlerinin kutuplarını yansıtmaktadır. 'Epistemoloji', farklılığı bilmek hakkındadır.

TAHAKKÜM ENFORMATİĞİ

Bu epistemolojik ve siyasal konum belirleme girişiminde, sosyalist ve feminist tasarlama ilkelerinden borç alarak, muhtemel bir birliğin kabataslak bir resmini çizmek isterim. Benim çıkaracağım şemanın çerçevesini, bilime ve teknolojiye bağlı olarak dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yeniden düzenlenmiş hallerinin kapsamı ve önemi belirleyecektir. Benim savunduğum argüman, yeni yeni ortaya çıkan ve gerek yeniliği gerekse kapsamı bakımından sanayi kapitalizminin yarattığı düzene benzeyen bir dünya düzeni sisteminde sınıf, ırk ve toplumsal cinsiyetin doğasında meydana gelen temel değişikliklerle ilgili iddialarda kök salmış bir siyasettir; biz bir organik, sanayi toplumunda çokşekilli bir sisteme, enformasyon sistemine (tam işten tam oyuna, ölümcül bir oyuna) yönelmiş bir hareketin içerisindeyiz. Aynı an-

da hem maddi hem de ideolojik nitelik taşıyan bu ikilikler, rahat eski hiyerarşik tahakkümlerden benim 'tahakkümün enformatiği' diye adlandırdığım ürkütücü yeni ağlara geçişleri gösteren yan sayfadaki çizelgedeki gibi ifade edilebilir:

Bu liste birçok ilginç noktayı ortaya koymaktadır. Birincisi, sağ sütundaki nesneler 'doğal' olarak kodlanamazlar (bunun farkında olmak, sol sütundaki doğalcı kodlamayı da boşa çıkarmaktadır). İdeolojik ya da maddi anlamda geri dönmemiz mümkün değildir. Ölen sadece 'tanrı' değildir, 'tanrıça' da ölmüştür. Veya her ikisi de, mikro-elektronik ve biyo-teknolojik siyasetle yüklü dünyalarda hayata dönmüşlerdir. Biyotik bileşenler gibi nesneler söz konusu olduğunda, özsel nitelikler bağlamında değil, tasarım, sınır kısıtlamaları, akış dereceleri, sistemler mantığı, kısıtlamaları azaltmanın maliyetleri ekseninde düşünmekte fayda vardır. Cinsel üreme, sistem çevresinin bir işlevi olarak maliyetleri ve yararlarıyla birlikte, üreme stratejilerinden yalnızca birisidir. Cinsel üretim ideolojileri artık akılcı bir şekilde, organizmalar ve aileler gibi doğal nesnelerin organik yönleri olarak cinsiyet ve cinsiyet rolü gibi kavramlara dayandırılamaz. Bu tür bir akıl yürütmenin maskesi akıldışı bulunmasıyla düşürülecektir; bunun yanı sıra, Playboy okuyan şirket yöneticileri ile porno-karşıtı radikal feministler, ironik bir şekilde akıldışılığın maskesini ortaklaşa düşüren tuhaf yatak arkadaşları olarak görüneceklerdir.

TEMSİL	SİMÜLASYON
Burjuva romanı, gerçekçilik	Bilim-kurgu, postmodernizm
Organizma	Biyotik bileşen
Derinlik, bütünlük	Yüzey, sınır
Isı	Gürültü
Klinik uygulama olarak biyoloji	Bedene yazma olarak biyoloji
Fizyoloji	İletişim mühendisliği
Küçük grup	Alt-sistem
Yetkinlik	Optimumlaştırma
Öjenik	Nüfus kontrolü
Dekadans, *Büyülü Dağ*	Eskime, *Gelecek Şoku*
Hijyen	Stresle başa çıkma
Mikrobiyoloji, tüberküloz	İmmünoloji, AIDS
Organik işbölümü	Ergonomi/emeğin sibernetiği
İşlevsel uzmanlaşma	Modüler kurma
Yeniden üretim	Çoğaltma
Organik cinsiyet rolü uzmanlaşması	Optimal genetik stratejiler
Biyolojik determinizm	Evrimin ataleti, kısıtlamalar
Topluluk ekolojisi	Eko-sistem
Irksal varlık zinciri	Yeni-emperyalizm, Birleşmiş Milletler hümanizmi
Evde/fabrikada bilimsel yönetim	Küresel fabrika/elektronik kır evi
Aile/Pazar/Fabrika	Entegre Devre'deki kadınlar
Aile ücreti	Karşılaştırılabilir değer
Kamusal/Özel	Siborg yurttaşlığı
Doğa/Kültür	Farklılık alanları
İşbirliği	İletişimin çoğaltılması
Freud	Lacan
Cinsellik	Genetik mühendisliği
Emek	Robotbilim
Zihin	Yapay Zekâ
İkinci Dünya Savaşı	Yıldız Savaşları
Beyaz Kapitalist Patriyarka	Tahakküm Enformatiği

Keza ırk konusunda da, insanın çeşitliliğine atıfta bulunan ideolojiler, kan grupları veya zekâ dereceleri gibi parametrelerin sıklığı temel alınarak formüle edilmelidir. Bu bakımdan, 'ilkel' ve 'uygar' gibi kavramlara başvurmak 'akıldışı'dır. Liberallerle radikaller açısından bütünleşmiş toplumsal sistemler arayışı, bir organik nesnenin yazma oyununu dikkate alarak dağıldığı 'deneysel etnografi' denen yeni bir pratiğin kapısını açmaktadır. İdeoloji düzeyinde de gördüğümüz, ırkçılığın ve sömürgeciliğin kalkınma ve azgelişme, modernleşme dereceleri ve kısıtlamaları dillerine tercüme edilmiş halleridir. Hemen her nesne ya da kişi, akla uygun bir çerçevede 'dağılmış' ve 'toplanmış' olarak düşünülebilir; hiçbir 'doğal' mimari sistem tasarımını kısıtlamaz. İhraç malları işleme alanları ve serbest ticaret bölgelerinin yanı sıra bütün dünya kentlerindeki finans merkezi semtler de 'geç kapitalizm'in bu temel olgusunu yansıtmaktadırlar. Bilimsel kapsamda bilinebilen bütün nesneler evreni, iletişim mühendisliğinin (yöneticiler açısından) ya da metin teorilerinin (itiraz edecek kişiler açısından) problemleri olarak formüle edilmelidir. Bunların ikisi de siborg semiyolojileridir.

Kontrol stratejilerinin sınır koşulları ve arayüzlerine, ayrıca sınırlardaki akış derecelerine (ama doğal nesnelerin bütünlüğüne değil) yoğunlaşmasını beklemek akla uygundur. Batılı benliğin 'bütünlüğü' ya da 'içtenliği', karar prosedürlerine ve uzman sistemlere zemin hazırlamaktadır. Sözgelimi, kadınların yeni insan doğurma yeteneklerine

uygulanan kontrol stratejileri, tek tek karar veren kişiler açısından nüfus kontrolü ve hedefe ulaşmanın maksimizasyonu dillerinde geliştirilecektir. Kontrol stratejileri, özgürlük dereceleri, kısıtlamaların maliyetleri ve oranlara/hızlara göre formüle edilecektir. Başka bileşimler ya da alt-sistemler gibi insanoğlu da, temel işlem kiplerinin ihtimallere dayalı olduğu ve istatistiksel verilerle beslendiği bir sistem mimarisinde yerelleştirilmelidir. Kendi başına hiçbir nesne, mekân ya da beden kutsal değildir; eğer ortak bir dildeki işlem sinyalleri için doğru standart, doğru kod saptanabiliyorsa her bileşen başka bir bileşenle karşılıklı ilişkiye girebilir. Bu dünyada karşılıklı alışveriş, Marx'ın çok iyi analiz ettiği şekilde kapitalist piyasaların yürürlüğe koyduğu evrensel tercümeyi aşar. Bu evrende her türlü bileşeni etkileyen ayrıcalıklı patoloji gerilimdir, yani iletişimin çökmesidir (Hogness, 1983). Siborg, Foucault'nun biyo-politikasına tabi değildir; siborg, çok daha kuvvetli bir operasyon alanı olan siyaseti simüle eder.

Tarihsel düzlemde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmış olan bu bilimsel ve kültürel bilgi nesneleri analizi, bizi, sanki Aristoteles'ten beri 'Batı'daki söyleme hâkim olan organik, hiyerarşik ikilikler hâlâ etkiliymiş gibi feminist analizdeki bazı önemli yetersizliklerin farkına varmaya hazırlar. Bu ikilikler daha sonra paramparça edildiler, ya da Zoe Sofia'nın (Sofoulis'in) koyabileceği gibi 'tekno-sindirime uğradılar'. Zihin ile beden, hayvan ile insan, organizma

ile makine, kamusal ile özel, doğa ile kültür, erkekler ile kadınlar, ilkel ile uygar arasındaki ikiliklerin hepsi ideolojik bakımdan sorunludur. Kadınların fiili durumu, tahakküm enformatiği denen dünya çapındaki bir üretim/yeniden üretim ve iletişim sistemiyle bütünleşme ve o sistem tarafından sömürülme durumudur. Ev, işyeri, piyasa, kamusal sahne, beden; bunların hepsi, kadınlar ve başkaları nezdinde doğurduğu kapsamlı sonuçlarla (kuvvetli muhalif uluslararası hareketlerin hayatta kalmayı tahayyül etmesini zorlaştıran ve farklı insanlar açısından çok değişik etkilere yol açan sonuçlardır bunlar) birlikte neredeyse sonsuz, çokşekilli biçimlerde dağıtılabilir ve birbirlerine bağlanabilir. Sosyalist-feminist politikayı yeniden inşa etmenin önemli yollarından birisi, bilimin ve teknolojinin toplumsal ilişkilerine (hayal güçlerimizi yapılaştıran mit ve anlamlar sistemleri dahil olmak üzere) eğilen teorik ve pratik aracılığıyla kendisini gösterecektir. Siborg bir tür dağılma ve toplanmadır, postmodern kolektif ile kişisel benliktir. Feministlerin koda çevirmeleri gereken benlik de budur.

İletişim teknolojileriyle biyo-teknolojiler, bedenlerimizi yeniden tasarlamanın hayati önemdeki araçlarıdır. Bu araçlar, dünyanın her tarafındaki kadınlar adına yeni toplumsal ilişkileri somutlaştırır ve hayata geçirirler. Teknolojiler ve bilimsel söylemler, parçalı bir şekilde, kendilerini oluşturan akışkan toplumsal etkileşimlerin formelleştirmeleri, yani donmuş uğrakları olarak anlaşılabilirler, fakat anlam-

ları hayata geçiren araçlar şeklinde de görülmelidirler. Alet ile mit, araç ile kavram, tarihsel toplumsal ilişkiler sistemleri ile tarihsel muhtemel bedenler anatomileri (bilgi nesneleri dahil olarak) arasındaki sınır birbirine geçmiş durumdadır. Gerçekten de, mit ile alet karşılıklı olarak birbirlerini oluşturmaktadır.

Dahası, iletişim bilimleri ve modern biyolojiler, ortak bir hamleyle (dünyanın bir kodlama problemine; araçsal denetime karşı koyan her türlü direnişin kaybolduğu ve her türlü heterojenliğin dağılma, toplanma, yatırım ve mübadeleye tabi kılınabildiği bir ortak dil arayışına tercüme edilmesiyle) kurulmuşlardır.

İletişim bilimlerinde, dünyanın bir kodlama problemine tercüme edilmesi, telefon teknolojisi, bilgisayar tasarımı, silah konuşlandırma ya da veritabanı kuruluşu ve bakımında uygulanan sibernetik (geri bildirim denetimli) sistemler teorilerine bakılarak gösterilebilir. Her örnekte kilit sorunların çözümü, bir dil ve denetim teorisine dayanmaktadır; burada kilit işlem de, enformasyon adı verilen bir niceliğin akış oranları, doğrultuları ve ihtimallerinin belirlenmesidir. Dünya, enformasyon etkisinde farklı şekillerde geçirgen olan sınırlarla alt-bölümlere ayrılmıştır. Enformasyon, evrensel çaptaki tercümeye ve buna bağlı olarak, (etkili iletişim denen) engellenmemiş araçsal güce imkân tanıyan, niceliği ölçülebilir bir tür öğedir (birliğin temeli olan birimdir). Bu tür gücün karşısındaki en büyük tehdit,

iletişimin kesilmesidir. Herhangi bir sistemin çöküşü gerilimin bir işlevidir. Bu teknolojinin temelleri, ordunun kendi operasyonlar teorisi olan C^3I (komuta-kontrol-iletişim-istihbarat) metaforuna yoğunlaştırılabilir.

Modern biyolojilerde, dünyanın bir kodlama problemine tercüme edilmesi, moleküler genetik, ekoloji, sosyo-biyolojik evrim teorisi ve immüno-biyolojiyle örneklenebilir. Organizma burada, genetik kodlama ve kodların okunması problemlerine tahvil edilmiştir. Bir yazma teknolojisi olan biyo-teknoloji, geniş kapsamlı araştırmayı bildirmektedir. Bir anlamıyla organizmalar, biyotik bileşenlere (yani, özel türde enformasyon işleme aygıtlarına) alan açan bilgi nesneleri olarak var olmaktan çıkmışlardır. Ekolojideki benzer hamleler de, eko-sistem kavramının tarihi ve yararlılığı irdelenerek gözden geçirilebilir. İmmüno-biyoloji ve onun çağrıştırdığı tıbbi pratikler, bilgi nesneleri (bizim açımızdan, bedensel gerçeklik kurguları) olarak kodlama ve tanıma sistemlerinin ayrıcalıklılığını gösteren zengin örneklerdir. Burada biyoloji bir tür kriptografidir. Araştırma ister istemez bir tür istihbarat faaliyetidir. İroni boldur. Gerilimli bir sistem tamamen çökmekteyken, onun iletişim süreçleri de dağılmakta, sonuçta benlik ile öteki arasındaki farklılık tanınamaz hale gelmektedir. Babun kalpli insan bebekler, hayvan hakları eylemcilerinin gözünde olduğu kadar insanın arılığını savunanlarca da ulusal-etik bir şaşkınlık uyandırırlar. Amerika Birleşik Devletleri'nde geyler

ve damardan uyuşturucu kullananlar, sınırlar ile ahlâki kirlenmenin birbirine karıştığını gösteren (ve bedene kazınmış) korkunç bir bağışıklık sistemi hastalığının 'ayrıcalıklı' kurbanlarıdır (Treichler, 1987).

Ancak iletişim bilimleri ile biyoloji konusunda yürütülen bu tür mülahazalar hep seyreltilmiş bir halde kalmıştır; ortada, benim bu bilimlerle teknolojilerin bizim gözümüzde dünyanın yapısındaki temel dönüşümleri gösterdiğini şeklindeki iddiamı destekleyecek dünyevi, büyük ölçüde ekonomik bir gerçeklik durmaktadır. İletişim teknoloijileri elektroniğe bağlıdır. Modern devletler, çokuluslu şirketler, askeri güç, refah devleti aygıtları, uydu sistemleri, siyasal süreçleri, hayal güçlerimizin uydurmaları, emek denetimi sistemleri, bedenlerimizin tıbbi kurguları, ticari pornografi, uluslararası işbölümü ve dini evangelizm, elektronikle iç içedir. Mikro-elektronik, simulakrların, yani orijinalleri olmayan kopyaların teknik temelidir.

Mikro-elektronik, emeğin robotbilime ve kelime işleme, cinsiyetin genetik mühendisliğine ve üreme teknolojilerine ve zihnin yapay zekâ ile karar prosedürlerine tercüme edilmesine aracılık eder. Yeni biyo-teknolojiler, insanın üremesinden çok daha kapsamlı bir etki alanına sahiptir. Materyallerin ve süreçlerin yeniden tasarlanmasında güçlü bir mühendislik bilimi olarak biyoloji, sanayi açısından (herhalde bugün en açık haliyle fermantasyon, tarım ve ideoloji alanlarında) devrimci sonuçlar doğuracak bir po-

tansiyeldedir. İletişim bilimleri ve biyoloji, makine ile organizma arasındaki farklılığın baştan sona bulanıklaştığı, zihin, beden ile aracın çok sıkı bir şekilde iç içe geçmiş bulunduğu doğal-teknik bilgi nesnelerine ait kurgulardır. Gündelik hayatın üretimi ve yeniden üretiminin 'çokuluslu' maddi örgütlenmesi ile kültürün ve tahayyülün üretimi ve yeniden üretiminin sembolik örgütlenmesi de aynı derecede birbirinin içine geçmiştir. Altyapı ile üstyapı, kamusal ile özel ya da maddi ile idealin sınırları koruyan imgeler asla bu kadar güçsüz ve etkisiz görünmüyordu.

Ben, bilim ve teknolojinin toplumsal ilişkileriyle baştan aşağı yeniden yapılanmış olan kadınların durumlarını adlandırmak için Rachel Grossman'ın (1980) 'entegre devredeki kadınlar' imgesine başvuruyorum. Burada teknolojik bir determinizmle değil de, insanlar arasındaki yapısı belli ilişkilere bağlı olan tarihsel bir sistemle uğraştığımızı vurgulamak için, 'bilim ve teknolojinin toplumsal ilişkileri' şeklindeki o garip deyişi kullanmak durumunda kaldım. Ancak bu deyiş, bilim ile teknolojinin yepyeni güç kaynakları sağladığını, bizim taze analiz ve siyasal analiz kaynaklarına ihtiyaç duyduğumuzu da göstermelidir (Latour, 1984). İleri teknolojili toplumsal ilişkilerde kök salmış olan ırk, cinsiyet ve sınıfa dair yeniden düzenlemelerin bir kısmı, sosyalist feminizmi fiili ilerici siyasette daha etkili duruma getirebilecektir.

'EV' DIŞINDAKİ 'EVDE ÇALIŞMA' EKONOMİSİ

'Yeni Sanayi Devrimi' hem yeni bir dünya çapında işçi sınıfı, hem de yeni cinsellikler ve etnisiteler üretmektedir. Sermayenin aşırı hareketliliği ile yeni ortaya çıkmakta olan uluslararası işbölümü, yeni kolektivitelerin ortaya çıkması ve bildik gruplaşmaların zayıflamasıyla el ele yürümektedir. Bu gelişmeler ne toplumsal cinsiyet ne de ırk bakımından tarafsızdır. İleri sanayi toplumlarındaki beyaz erkekler yeni bir olgu olarak sürekli iş kaybetmeyle yüz yüze gelmektelerken, kadınlar da maaş bordrolarından erkeklerle aynı oranda ve hızla kayboluyor değillerdir. Burada vurgulanmak istenen, salt ihraç malları işleyen sektörlerde, bilhassa elektronik alanında faaliyet gösteren bilim-tabanlı çokuluslu şirketlerin, Üçüncü Dünya ülkelerindeki kadınların işgücünü tercih etmeleri değildir. Karşımızda daha sistematik bir resim durmakta ve bu resim yeniden üretimi, cinselliği, kültürü, tüketimi ve üretimi kapsamaktadır. Prototipik bir özelliğe sahip olan Silikon Vadisi'nde, pek çok kadının hayatı elektroniğe bağlı işlerde çalışmayla belirlenmektedir (bu kadınların özel hayatlarına dair gerçeklikleri de, seri heteroseksüel tekeşliliği, çocuk bakmayı, geniş akrabalık bağlarından ya da başka geleneksel cemaat ilişkilerinden uzakta durmayı, yaş ilerledikçe yalnızlık ihtimalinin artmasını ve aşırı ekonomik muhtaçlığı içine almaktadır). Silikon Vadisi'ndeki kadınların etnik ve ırksal çeşitliliklerinin yapısı, kültür, aile, eğitim ve dinde birbir-

leriyle çatışma halindeki farklılıkların bir mikrokozmosunu barındırmaktadır.

Richard Gordon bu yeni durumu 'evde çalışma ekonomisi' diye adlandırmıştır. Gordon, elektronik montajla bağlantılı olarak ortaya çıkan ve düz anlamıyla evde yapılan işler fenomenini de bu kategoriye dahil etmesine rağmen, 'evde çalışma ekonomisi' derken, genel hatlarıyla eskiden kadın işlerine (fiilen ancak kadınlar tarafından yerine getirilen işlere) atfedilen karakteristik özelliklerine sahip bir çalışmanın yeniden yapılandırılmasına işaret etmek istemektedir. Burada çalışma/iş, erkeklerce mi yoksa kadınlarca mı görüldüğüne bakılmaksızın, sözcüğün düz anlamıyla 'kadınca' ve 'kadınsılaşmış' şeklinde yeniden tanımlanmaktadır. 'Kadınsılaşmış' demek, son derece kırılgan bir nitelik taşımak demektir; bu nitelikteki bir emek, dağıtılabilir, toplanabilir, yedek işgücü olarak sömürülebilir, kadınlara işçilerden daha ziyade hizmetçiler gözüyle bakılabilir, sınırlı bir iş gününün gülünç bir taklidine dönüşen ücretlere uygun olan ya da olmayan zaman ayarlamalarıyla kısıtlanabilir, ayrıca zorlu, belli bir yerden yoksun ve cinsiyete indirgenebilen sınırlarda yaşamak zorunda kalmaya itilebilir. Vasıfsızlaştırma, eskiden ayrıcalıklı olan işçilere yeni koşullarda uygulanabilecek olan eski bir stratejidir. Bununla beraber, evde çalışma ekonomisi yalnızca geniş çaplı bir vasıfsızlaştırmaya işaret etmekle kalmaz, bunun yanında, vasıflı istihdam alanından daha önce dışlanmış olan kadınlar ve erkekler için dahi, üstün vasfa

dayalı yeni alanların ortaya çıkması ihtimaline de kapıyı kapatır. Bilakis, bu kavram, fabrika, ev ve pazarın kadınların hayati bir rol oynayacakları (ve dolayısıyla, hem kadınlar arasındaki farklılıklar bağlamında, hem de çeşitli koşullardaki erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkilere yansıyan anlamlarıyla analiz edilmesi gereken) yeni bir ölçekte bütünleştiğini göstermektedir.

Dünya kapitalizminin örgütlenme yapısının bir parçası olarak evde çalışma ekonomisi, sebebi o olmasa bile yeni teknolojilerle mümkün hale getirilmiştir. Görece ayrıcalıklı, çoğunlukla da beyaz olan erkeklerin sendikalı işlerini hedef alan saldırının başarısı, kapsamlı bir dağılma ve merkezsizleşmeye karşın emeği entegre edip denetim altında tutmayı hedefleyen yeni iletişim teknolojilerinin gücüne pek aldırış etmez. Kadınlar, yeni teknolojilerin sonuçlarını iki şekilde, gerek aile (erkek) ücretinin (eğer beyazlara özgü olan bu ayrıcalığa sahip olabilmişlerse tabii) kaybedilmesi gerekse -sermaye yoğun hale gelen- kendi işlerinin (örneğin, büro işi ve hemşirelik gibi işlerin) niteliğinin kaybolması olarak doğrudan yaşamaktadırlar.

Yeni ekonomik ve teknolojik düzenlemeler de, refah devletinin çökmesiyle ve bunun paralelinde kadınlara yöneltilen hem gündelik hayatı kendi başlarına sürdürmeleri hem de erkekler, çocuklar ve yaşlıların sıkıntılarını taşıma taleplerinin yoğunlaşmasıyla ilintilidir. Refah devletinin çökmesinin, istikrarlı işleri istisna haline getiren evde ça-

lışma ekonomisinin ve kadınların ücretlerinin çocukları da büyütmek açısından, erkeklerin geliriyle eş tutulmayacağı beklentisinin sonucu olan yoksulluğun kadınsılaştırılması, acilen çözülmesi gereken yakıcı bir soruna dönüşmüştür. Kadınların idare ettiği hanelerin ortaya çıkması esasen ırk, sınıf ya da cinselliğin işleviyle bağıntılıdır; fakat bu durumun giderek genelleşmesi, kadınların pek çok konuda güç birliğine gitmelerine elverişli bir zemini oluşturacaktır. Kadınların gündelik hayatı kısmen, mecburi annelik statülerinin bir işlevi olarak sürdürmek durumunda olmaları pek yeni bir şey değildir; fakat, genel kapitalist ve gün geçtikçe daha fazla savaşa temellenen ekonomiyle bütünleşme yeni bir olgudur. Örneğin, (ender hallerde) ücretli ev hizmetinden kurtulmayı başarmış olup, kitleler halinde büro işlerine ve benzeri işlere giren ABD'li siyah kadınların omuzlarında hissettikleri bu özel baskının, siyah yoksulluğunun kalıcılaşmasıyla sonuçlanacak etkileri olacaktır. Üçüncü Dünya'nın sanayileşmekte olan bölgelerinde henüz onlu yaşlarını sürmekte olan genç kadınlar, giderek (toprak sahibi olmak her zaman daha zorlaştığından) ailelerinin tek ya da asli nakit para kaynağı haline geldiklerini görmektedirler. İşte bu tür gelişmeler, toplumsal cinsiyet ve ırk siyaseti ile psikodinamiğinde kalıcı etkiler doğuracaktır.

Kapitalizmin belli başlı üç evresinin (ticari/erken sınai dönem, tekelci evre ve çokuluslu şirketler aşaması) çerçevesine milliyetçilik, emperyalizm ve çokuluslaşma bağlantılı

olarak (ayrıca, Jameson'ın üç baskın estetik dönem olarak gördüğü gerçekçilik, modernizm ve post-modernizmi akılda tutarak) baktığımda, özgül aile formlarının diyalektik bakımdan sermayenin formlarıyla ve bu sermayenin siyasal ve kültürel uzantılarıyla ilintili olduğunu ileri süreceğim ben. Sorunlu ve eşitsiz bir şekilde yaşanıyor olmakla birlikte, bu ideal aile formları şöyle şemalaştırılabilir: 1) yapısını kamusal olan ile özel olan arasındaki ikiliğin belirlediği ve ayrı alanların bulunmasını öngören beyaz burjuva ideolojisiyle ve on dokuzuncu yüzyıl Anglo-Amerikan burjuva feminizmiyle at başı giden patriyarkal çekirdek aile: 2) aile ücreti gibi kurumlar ve refah devleti dolayımıyla şekillenen (ya da hayata geçirilen), aynı süreçte, Birinci Dünya Savaşı sıralarında Greenwich Village'da temsil edilen radikal versiyonları dahil olmak üzere, a-feminist heteroseksüel ideolojilerin serpilip gelişmesiyle ayırt edilen modern aile: 3) aile reisinin kadınlar olduğu oksimoronik aile yapısı ve feminizmler patlamasıyla, bunun yanı sıra, toplumsal cinsiyetin paradoksal şekilde yoğunlaşması ve aşınmasıyla ayırt edilen, evde çalışma ekonomisine uygun 'aile'.

Yeni teknolojilerden kaynaklanan dünya çapındaki yapısal işsizliğe dair projeksiyonların evde çalışma ekonomisiyle çizilen resmin bir parçasını oluşturduğu bağlam budur. Robotlar ve onunla ilintili teknolojiler 'gelişmiş' ülkelerde erkekleri devre dışı bıraktığı ve Üçüncü Dünya'nın 'kalkınma'sında yeni erkek işleri yaratılamadığı, yine bu

süreçte, otomatik bir düzene sahip olan ofis işleri emekfazlasına sahip ülkelerde bile kural haline geldiği için, çalışmanın kadınsılaşmasında yoğunlaşma olduğu kuşkusuzdur. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyah kadınlar, siyah erkeklerin yapısal eksik-istihdamıyla ('kadınsılaşması'yla) ve aynı zamanda, ücretli ekonomideki kendi konumlarının giderek daha fazla zayıflamasıyla yüz yüze gelmenin neye benzediğini epeyce bir zamandır iyi bilmektedirler. Cinsellik, üreme, aile ve topluluk hayatının bu ekonomik yapıyla, beyaz ve siyah kadınların konumlarını da farklılaştıracak melez şekillerde iç içe geçmiş olduğu artık bir sır değildir. Çok sayıda başka kadınlar ve erkekler de benzer dertlerle baş etmeye çalışıyor olacaklarından, (bir işe sahip olarak ya da olmayarak) hayatı asgari bir çizgide sürdürmek açısından toplumsal cinsiyetler arası ve ırklara dayalı ittifaklar kurmak, yalnızca güzel bir şey olarak görülmekle kalmayıp, ayrıca zorunlu hale gelecektir.

Yeni teknolojiler, dünyanın her tarafında geçinmenin asgari koşulu olan gıda üretimi ve açlığı da derinden etkileyecektir. Lessor Blumberg (1983), kadınların dünyanın asgari geçime giden gıda miktarının yaklaşık yüzde 50'sini ürettiklerini tahmin etmektedir. Kadınlar, gıda ve enerji ürünlerinin giderek daha fazla yüksek teknolojiyle metalaştırılması sürecinin getirdiği faydaların genel olarak dışında tutulmuşlardır; dolayısıyla, yiyecek bulma sorumlulukları azalmadığı gibi, üreme koşulları da giderek daha karmaşık

hale geldiğinden, günleri her zaman daha zor geçmektedir. Yeşil Devrim teknolojileriyse, toplumsal cinsiyet ayrımına dayalı işbölümlerini ve farklılaşmış toplumsal cinsiyet göçü modellerini değiştirecek şekilde, diğer ileri teknolojili sanayi üretimiyle karşılıklı bir etkileşim halindedir.

Yeni teknolojiler, Ros Petchesky'nin (1981) analiz ettiği ve militarizasyon, sağcı aile ideolojileri ve siyasetleri ile şirket (ve devlet) mülkiyetinin özel mülkiyet şeklinde tanımlanmasının sinerjik bir temelde birbirleriyle etkileşime girdikleri 'özelleştirme' formlarıyla derinden bağlı görünmektedir. Yeni iletişim teknolojileri, 'kamusal hayat'ın herkes için silinmesinde temel bir öneme sahiptir. Bu da, kalıcı ve ileri teknolojili askeri düzenin -çoğu insanın, fakat özellikle kadınların kültürel ve ekonomik bakımdan zararlarına olacak şekilde- mantar gibi yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Video oyunları ve son derece minyatürleştirilmiş televizyonlar gibi teknolojiler, anlaşılan modern 'özel hayat' formlarının üretiminde can alıcı bir yere sahiptir. Video oyunlarının kültürü yoğun bir şekilde bireysel rekabete ve dünya-ötesi savaşa göre ayarlanmıştır. Dolayısıyla burada üretilen, ileri teknolojili ve toplumsal cinsiyet ayrımına dayalı hayal ürünleri, gezegenin mahvolmasını ve bunun sonuçlarından bilim-kurguyla kaçmayı akla getirebilecek hayal ürünleridir. Kaldı ki, bizim hayal ettiklerimizden çok daha fazla bir militerleşme söz konusudur; elektronik ve nükleer savaşın diğer

gerçekliklerinden kaçmak mümkün değildir. Üstelik bunlar, nihai anlamda bir hareketlilik/mobilite ve kusursuz değiş-tokuş vaat eden (yeri gelmişken belirtelim, turizmin -o kusursuz mobilite ve değiştokuş pratiğinin- dünyanın en büyük endüstrilerinden biri olarak ortaya çıkmasını sağlayacak) teknolojilerdir.

Yeni teknolojiler, hem cinselliğin hem de üremenin toplumsal ilişkilerini etkilerler (ve bu her seferinde aynı şekilde gerçekleşmez). Cinsellik ile araçsallığın, bedeni bir tür özel tatmin ya da faydayı azamiye çıkaran bir makine olarak gören fikirlerin birbirlerine yakınlığı, genetik hesabı vurgulayan ve erkek ve kadın toplumsal cinsiyet rollerinin tahakküme dayalı temelinin kaçınılmaz diyalektiğini açıklayan sosyo-biyolojik köken hikâyelerinde oldukça güzel bir dille anlatılmaktadır. Bu sosyo-biyolojik hikâyeler, bedeni bir biyotik bileşen ya da sibernetik iletişim sistemi sayan bir ileri teknoloji fikrine dayalıdır. Üreme koşullarında meydana gelmiş olan birçok dönüşümden birisi, kadınların bedenlerinin hem 'görselleştirme' hem de 'müdahale'yle daha yeni geçişkenlik taşıyan sınırlara sahip tıbbi dönüşümdür. Kuşkusuz, tıbbi hermeneutikte bedensel sınırların yorumunu kimin denetlediği sorusu, feminizmin ciddi meselelerinden birisidir. Spekülom* 1970'lerde kadınların kendi bedenleri üstünde hak iddia etmelerinde bir ikon işlevi görmüştü; bu el yapımı alet, siborgun yeniden

*) Bedenin iç taraflarını muayene maksadıyle bir deliği genişletmek veya açık tutmak için kullanılan aynalı veya aynasız aletlerden biri (ç.n.)

üretim pratiklerinde gerçekliğin ortaya konması bakımından bizim ihtiyaç duyduğumuz beden politikasını dile getirmekte yetersizdir gerçi. Kendi kendine yardım etmek de fazla bir işe yaramayacaktır. Görselleştirme teknolojileri, önemli bir kültürel pratik sayılan kamera yardımıyla avlanmayı ve bir fotoğrafın yansıttığı bilincin derinlere kök salmış yırtıcı doğasını akla getirmektedir. Cinsiyet, cinsellik ve üreme, ileri teknolojili mit sistemlerinde, önümüzdeki kişisel ve toplumsal ihtimallerle ilgili tahayyül ettiğimiz şeyleri bir yapıya oturtmanın asli aktörleridir.

Yeni teknolojilerin toplumsal ilişkilerinin başka bir kritik yönü, geniş çaplı bilimsel ve teknik işgücüne dair beklentiler, kültür, çalışma ve yeniden üretimin yeni baştan formüle edilmesidir. Burada bizi bekleyen ciddi bir toplumsal ve siyasal tehlike de, bütün etnik grupların kadın ve erkek kitleleriyle (ama özellikle de, evde çalışma ekonomisine hapsedilmiş, çeşitli açılardan cehalet içinde tutulan, genel bir fazlalık duygusunun ve acizliğin kişiliklerine sindirildiği ve eğlenceden gözetime ve kaybedilmeye kadar uzanan ileri teknolojiye dayalı baskı aygıtlarınca denetim altında tutulan beyaz ırktan olmayan kadınlarla) birlikte, güçlü bir çift-modelli (*bimodal*) toplumsal yapının şekillenmesidir. Bu yüzden, asgari yeterliliğe sahip bir sosyalist-feminist politika, kadınları ayrıcalıklı mesleki kategorilerdeki, bilhassa da, bilimsel-teknik söylemleri, süreçleri ve nesneleri kurup inşa eden bilim ve teknoloji üretimindeki kadınlara hitap etmelidir.

Bu mesele, feminist bir bilim kurma ihtimalinin yalnızca bir yönüdür, fakat önemli bir yönüdür. Bilim yapan yeni gruplar bilgi, tahayyül ve pratiğin üretilmesinde ne tür bir kurucu rol oynayabilirler? Bu gruplar ilerici toplumsal ve siyasal hareketlerle nasıl ittifak kurabilirler? Bizi birbirimizden ayıran bilimsel-teknik hiyerarşiler çerçevesinde kadınları bir arada tutmaya katkıda bulunacak ne türden bir siyasal sorumluluk atfedilebilir? Feminist bilim/teknoloji siyasetini, askeri bilim tesislerini hedef alan eylem gruplarıyla ittifak halinde geliştirmenin hangi yolları olabilir? Silicon Vadisi'nde çalışan pek çok bilim ve teknik işçisi (ileri teknoloji kovboyları dahil olmak üzere) askeri bilim alanında çalışmak istemiyorlar. Bu kişisel tercihler ve kültürel eğilimler, kadınların -beyaz ırktan olmayan kadınlar dahil- sayılarının kabardığı bu profesyonel orta sınıf içinde ilerici politikayla kaynaştırılabilir mi?

ENTEGRE DEVREDEKİ KADINLAR

Şimdi, ileri sanayi toplumlarında kadınların hangi tarihsel zeminde durduklarına (ki bu konumlar, bilim ve teknolojinin toplumsal ilişkilerince kısmen yeni bir yapıya katılmıştır) dair özet bir resim çizeyim. Eğer ideolojik düzlemde kadınların hayatlarını özel/kamusal alanlar ayrımıyla (işçi sınıfının hayatının fabrika ile eve, burjuvazinin hayatının piyasa ile eve, toplumsal cinsiyetin varoluş halinin kişisel ve siyasal alanlara bölünmesini anlatan imgelerin

akla getirdiği şekilde) karakterize etmek mümkün olsaydı bile, bu, bu ikiliklerin her birinin birbirlerini pratikte ve teoride nasıl kurduklarını göstermek amacıyla dahi olsa tamamen yanıltıcı bir ideolojidir. Ben, şahsi bedendeki ve siyasal topluluktaki sınırların geçişkenliğini ve mekânlarla kimlikler bolluğunu akla getiren bir ağ benzeri ideolojik imgeyi tercih etmekteyim. 'Ağ oluşturmak', hem feminist bir pratik hem de çokuluslu şirketlere özgü bir stratejidir –ağ örmekse muhalif siborglara göredir.

Öyleyse, daha önce ele aldığımız tahakküm enformatiği imgesine geri dönebilir ve kadınların entegre devredeki 'yeri'nin bir veçhesinin izini, sadece birkaç idealleştirilmiş ve esasen ileri kapitalist toplumların perspektifinden görülen toplumsal mahale (Ev, Pazar, Ücretli İşin Yeri, Devlet, Okul, Klinik-Hastane ve Kilise) temas ederek sürebilirim. Bu idealleştirilmiş mekânların hepsi de mantıksal açıdan ve pratik bakımdan başka bir mahale dahildir (birlikte holografik bir fotoğraf oluşturdukları da düşünülebilir). Ben burada, ihtiyaç duyulan analizi ve pratik çalışmayı formüle etmeye katkıda bulunması açısından yeni teknolojilerin getirip hayata geçirttiği toplumsal etkileşimlerin etkisini öne çıkarmak istiyorum. Yine de, bu ağlarda, kadınların siborg kimlikleri açısından can alıcı önem taşıyan farklılık ve çelişki geometrileri dışında kadınlara bir 'yer' olmadığının altını çizmek gerekmektedir. Bu iktidar ve toplumsal hayat ağlarının nasıl okunacağını öğrenirsek eğer, yeni eşleşmeler yapmayı, yeni koalisyonlar kurmayı da öğrenebiliriz. Aşağıdaki listeyi bir

'özdeşleşme' noktasından, tekçi bir benlik noktasından okumanın hiçbir yolu yoktur mesela. Buradaki sorun, dağılma ve yayılmadır. Görevse, diasporada hayatta kalmak.

Ev: Reisliğini kadınların yaptığı haneler, seri tekeşlilik, erkeklerin kaçışı, yalnız yaşayan ihtiyar kadınlar, ev işlerinin teknolojisi, ücretli evde çalışma, evlerde kötü şartlarda üretim yapan çalışma atölyelerinin yeniden ortaya çıkması, evden idare edilen işletmeler ve telekom bağlantısı, elektronik ev, kentlerde evsizlik, göç, modül mimari, takviye edilmiş (simüle edilmiş) çekirdek aile, yoğun aile içi şiddet.

Pazar: Kadınların, yenilerde yeni teknolojilerden (özellikle de sanayileşmiş ve sanayileşmekte olan ülkeler arasındaki, tehlikeli kitlesel işsizlikten kaçınmaya yönelik rekabet, artık daha az temel ihtiyaç olarak hissedilen malları eritmek için giderek daha büyük yeni pazarlar bulmyı zorunlu hale getirdikçe) elde edilen yeni ürünlerin satın alınmasını hedefleyen süregen tüketim işleri; eski dev pazarların göz ardı edilmesi ve sayısız ilgili grubu hedef alan reklamlarla birlikte çift-modelli satın alma gücü; ileri teknolojili, zengin piyasa yapılarına paralel olarak emekte ve metalarda gayri-resmi pazarların öneminin artması; elektronik fon transferleriyle sağlanan gözetim sistemleri; topluluklarla ilgili etkisizce ütopyacı ya da sinik teorilerle sonuçlanacak şekilde, deneyime dayalı yoğunlaşmış piyasa soyutlamaları (metalaştırma); pazarlama/finans bulma sistemlerinde aşırı hareketlilik (soyutlama); cinsel pazarlar

ile emek piyasalarının birbirine girmesi; soyutlaşmış ve yabancılaşmış tüketimin yoğunlaşarak cinselleşmesi.

Ücretli İş Yeri: Sürekli yoğun cinsiyete ve ırka dayalı işbölümü, fakat pek çok beyaz kadının ve beyaz ırktan olmayan insanların ayrıcalıklı meslek kategorilerine üyeliğin de hatırı sayılır derecede artması; yeni teknolojilerin kadınların büro, hizmet, imalat (özellikle tekstil), tarım ve elektronik sektörlerinde çalışmaları üstündeki etkisi; emekçi sınıfların uluslararası düzeyde yeniden yapılanmaya girmeleri; evde çalışma ekonomisini kolaylaştıracak yeni zaman ayarlamalarının yapılması (esnek zaman, yarı zaman, ara sıra, belli bir zamana bağlı olmadan yerine getirilen işler); evde çalışma ve bir işyerine bağlı olmadan çalışma; iki katlı ücret yapıları saptanmasına yönelik baskıların artması; dünyanın her tarafında kalıcı bir istihdam tecrübesi, hatta umudu olmadan nakde-bağımlı insanların muazzam boyutlarda çoğalması; emeğin büyük kısmının 'marjinalleşmesi' ya da 'kadınsılaştırılması'.

Devlet: Refah devletinin sürekli olarak aşınması; gözetim ve denetim yollarının çoğalmasıyla birlikte merkezileşmekten giderek uzaklaşma; telematiğe bağlı yurttaşlık; zengin enformasyon/yetersiz enformasyon farklılaşması şeklinde tezahür eden siyasal iktidar ve emperyalizm; pek çok toplumsal grubun karşı çıkmakta olduğu ileri teknolojiye dayalı militarizasyonun sürekli bir tırmanış içinde olması; ofis işlerinde sermaye yoğunlaşmasının durmadan artmasına bağlı olarak kamu hizmeti işlerinin azal-

ması ve aynı süreçte beyaz ırktan olmayan kadınların mesleki mobilitelerinin yaygınlaşması; maddi ve ideolojik hayat ile kültürün gün geçtikçe daha fazla özelleşmesi; özelleştirme ile militarizasyon arasındaki sıkı bütünleşme, burjuva kapitalist kişisel ve kamusal hayatın ileri teknolojiye dayalı formları; soyut düşmanlara inanan psikolojik mekanizmalarla bağıntılı olarak, farklı toplumsal grupların birbirleri nezdindeki görülmezliği.

Okul: Irk, sınıf ve toplumsal cinsiyetin farklılaştırdığı süreçte, her düzeydeki kamu eğitimi ile ileri teknoloji sermayesinin ihtiyaçlarının derinleşerek eşleşmeleri; yönetsel sınıfın eğitim reformuna katılması ve çocuklarla öğretmenlere yönelik ilerici eğitsel demokratik yapılar zararına yeni fonlar bulunması; teknokratik ve askerileşmiş kültürde kitlesel cehaletin ve baskının giderilmesine yönelik eğitim; muhalif ve radikal siyasal hareketleri hedef alan bilimsel esrarengiz kültlerin çoğalması; beyaz kadınlarla beyaz ırktan olmayan kadınlar arasında göreli bilimsel cehaletin süregenliği; bilim-tabanlı çokuluslu şirketlerin (özellikle elektronik sektöründe faaliyet gösteren şirketlerle biyo-teknolojiye bağımlı şirketlerin), eğitimi (bilhassa yüksek öğretimi) giderek sanayiye kanalize etmeleri; giderek çift-modelleşen bir toplumda iyi eğitimli ve sayıları kabarık bir elit kesimin ortaya çıkması.

Klinik-hastane: Yoğunlaşmış makine-beden ilişkileri; özellikle üreme, bağışıklık sistemi fonksiyonları ve 'stres' olgularıyla ilgili olan bedenle ilgili şahsi deneyimlerin ka-

nalize edildiği kamusal metaforların yeniden tasarlanması; kadınların üremeyle kendi ilişkilerinde gerçekleşmemiş, potansiyel halinde kalmış denetim imkânlarının dünya-tarihsel ölçeğindeki sonuçları karşısında üreme siyasetinin yoğunlaştırılması; yeni, tarihsel bakımdan özgül hastalıkların baş göstermesi; ileri teknolojiye dayalı ürünlerle süreçlerin egemen olduğu ortamlarda sağlığın anlamları ve araçları üzerinden yürütülen mücadeleler; sağlık işlerinin sürekli olarak kadınsılaştırılması; devletin sağlıktaki sorumluluğu konusunda yoğun bir mücadele yürütülmesi; Amerikan siyasetinin önemli formlarından biri olarak halk sağlığı hareketlerinin kalıcı ideolojik rolü.

Kilise: Elektronik sermaye ile otomatikleştirilmiş fetiş tanrıların birliğini vaaz eden elektronik fundamentalist 'süper-kurtarıcı' vaizler; militerleşmiş devlete karşı direnirken kiliselerin öneminin artması; kadınların dindeki anlamları ve otoritesine karşı merkezi mücadele; siyasal mücadelede cinsiyet ve sağlıkla iç içe geçmiş şekilde tinselliğin ilgisinin sürekli çoğalması.

Tahakküm enformatiğini karakterize etmenin tek yolu, geçim ağlarının başarısızlığının yanı sıra, güvensizliğin muazzam boyutlarda yoğunlaşması ve kültürel yoksullaşmadır. Bu resmin büyük kısmı bilim ve teknolojinin toplumsal ilişkileriyle iç içe geçmiş bulunduğundan, bilime ve teknolojiye eğilen bir sosyalist-feminist politikanın acilliği açıkça ortadadır. Gerçi halihazırda atılan bir sürü adım vardır ve si-

yasal çalışmanın zeminleri fazlasıyla mevcuttur. Sözgelimi, Uluslararası Büro Çalışanları Sendikası'nın (SEIE) 925. Bölgesi gibi ücretli çalışan kadınların kolektif mücadele şekilleri geliştirme çabaları hepimiz açısından öncelik taşımalıdır. Yine de bu çabaların emek süreçlerinin teknik yeniden yapılanmasına ve emekçi sınıfların yeniden şekillenmesiyle derinden bağlı olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca, bu çabaların daha kapsamlı (beyaz erkeklerin ağırlıkta olduğu sanayi sektöründeki sendikalarda hiçbir zaman özel bir önem verilmemiş olan topluluk, cinsellik ve aile sorunları gibi öğeleri de dikkate alan) bir emek örgütlenmesini tasarlamaya kafa yormamızı sağladığı da açıktır.

Bilim ve teknolojinin toplumsal ilişkileriyle ilintili yapısal düzenlemeler bizde hep belirsizlik uyandırmaktadır. Fakat, yirminci yüzyıl sonunda yaşayan kadınların, çalışma, kültür, bilgi üretimi, cinsellik ve yeniden üretimin bütün yönleriyle ilintisinin barındırdığı sonuçlardan dolayı kedere boğulmanın da bir anlamı yoktur. Marksist bakışların çoğu, son derece yerinde sebeplerle tahakkümü çok iyi kavramıştır; ancak, yanlış bilinç izlenimi uyandırabilecek şeyleri ve geç kapitalizm koşullarında insanların kendi üzerlerinde kurulan tahakküm ilişkilerine suç ortağıymışçasına bağlandıklarını anlamakta bir sıkıntı yaşadıkları da aynı derecede doğrudur. Burada, nelerin -özellikle kadınların bakış açısından- kaybedildiğini, nelerin -bugünkü ihlaller karşısında nostaljik bir bakışla gerçek etkisi hafifletilerek benimsenmiş- ölümcül baskı yolları olduğunu akılda tutmak can alıcı

önemdedir. İleri teknolojili kültür dolayımıyla gündeme gelen ve aksayan birlikler konusundaki belirsizlik, 'manipüle edilen yanlış bilinç' karşısında 'sağlam bir siyasal epistemoloji'ye temellenen açık görüşlü eleştiri kategorilerine bilinç katmayı değil, oyunun kurallarını değiştirmek bakımından ciddi potansiyele sahip olup, yeni yeni beliren güçler, deneyimler ve hazları iyi kavramayı gerektirmektedir.

Sosyalist-feminist analizin bu temel birimleri çok yönlü köklü dönüşümlerden mustarip olduğundan, ırk, toplumsal cinsiyet ve sınıf ekseninde yeni türlerde birliklerin ortaya çıkması için yeterince umut var diyebiliriz. Bilim ve teknolojinin toplumsal ilişkileriyle bağlantılı olarak dünya çapında tecrübe edilmekte olan zorlukların yoğunlaştığını hemen her yerde keskin bir şekilde gözlemleyebiliriz. Fakat insanların neyi tecrübe ettiklerini saydam bir netlikle göremediğimiz de doğrudur; dolayısıyla, kolektif bir çabayla etkin deneyim teorileri kuracak sıkı bağlardan da yoksunuz. Şimdilerde Marksist, psikanalitik, feminist ve antropolojik çerçevelerde yürütülen 'bizim' deneyimlerimizi açıklığa kavuşturmaya yönelik çabalar henüz emekleme aşamasındadır.

Tarihsel konumumun (İrlandalı Katolik bir kızın biyoloji dalında doktora yapması, Sputnik'in ABD'nin ulusal bilim-eğitim politikasına yansıyan etkisinin bir sonucuydu) beni tuhaf bir perspektifle baş başa bıraktığının bilincindeyim. Benim bedenim ve zihnim, kadın hareketlerinin yanı sıra İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki silahlanma yarışı ve Soğuk Savaş'la yoğruldu. Sadık Amerikalı teknok-

ratlar (ve tabii ki birçok muhalif) çıkarmak üzere tasarlanmış politikanın çelişkili etkilerine odaklanma konusunda, şimdilerde yaşanan yenilgilere odaklanmaktan daha fazla umut göze çarpıyor.

Feminist bakış açılarının hep kısmi kalması, siyasal örgütlenme ve katılım yollarıyla ilgili beklentilerimiz açısından da bazı sonuçlar doğurmakta. İyi faaliyet yürütme konusunda bir totalliğe ihtiyacımız yok. Feminist ortak bir dil hayali (kusursuz derecede doğru bir dil tutturma -deneyimleri aslına tam uygun şekilde adlandırma- peşindeki bütün hayaller gibi) totalleştirici ve emperyalistçe bir arzudur. Bu anlamıyla diyalektik de, çelişkileri çözmeyi dileyen bir hayal dildir. Belki de ironik bir şekilde, hayvanlarla makineleri kaynaştırmamızdan hareketle nasıl İnsan (Batı logosunun cisimleşmiş hali) olunmayacağını öğrenebiliriz. Bilim ve teknolojinin toplumsal ilişkilerinin kaçınılmaz kıldığı şekilde bu güçlü ve tabu sayılan kaynaşmalardan alınacak hazza göre değerlendirdiğimizde, feminist bir bilim olması hakikaten mümkündür.

SİBORGLAR: BİR SİYASAL KİMLİK MİTİ

Bu makaleyi, yirminci yüzyıl sonu siyasal tahayyüllerini harekete geçirebilecek kimlik ve sınırlar hakkında bir mit kurarak tamamlamak isterim. Öncelikle, bu metni tasarlarken, Joanna Russ, Samuel R. Delany, John Varley, James Tiptree Jr., Octavia Butler, Monique Wittig ve Vonda

McIntryre gibi yazarlara çok şey borçlu olduğumu belirtmeliyim. Bunlar bizim, ileri teknolojili dünyalarda cisimleşmenin ne anlama geldiğini ortaya koyan hikâye anlatıcılarımızdır. Siborg teorisyenleri bu insanlardır. Burada, bedensel sınırlar ve toplumsal düzenle ilgili yaklaşımları irdeleyen antropolog Mary Douglas'a (1966, 1970), bedenle ilgili imgelerin dünya görüşü -ve dolayısıyla, siyasal dil- açısından ne ölçüde temel bir önem taşıdığını kavramamıza yardımcı olduğu için teşekkür etmemiz gerekecek. Luce Irigaray ve Monique Wittiq gibi Fransız feministler de, kendi aralarındaki bütün farklılıklara rağmen, bedeni nasıl yazacaklarını, cisimleşme *(embodiment)* imgelerinden, (özellikle Wittiq açısından) bedenlerin parçalanması ve yeniden oluşturulması imgelerinden yola çıkarak erotizm, kozmoloji ve siyaseti nasıl dokuyacaklarını iyi bilen düşünürlerdir.

Susan Griffin, Audre Lorde ve Adrienne Rich gibi Amerikalı radikal feministler, siyasal ufkumuzu derinden etkilemişler ve belki de, neleri dost beden ve siyasal dil sayabileceğimizi çok fazla kısıtlamışlardır. Bu yazarlar organik olanı vurgularlarken, onun karşısına teknolojik olanı koymaktadırlar. Ancak onların sembolik sistemleri ve buna bağlı olan eko-feminist ve feminist paganist konumları, ancak -Sandoval'in terimleriyle- yirminci yıl sonuna uygun muhalif ideolojiler diye anlaşılabilecek organisizmlerle doludur. Gerçekten de, bu görüşleriyle, makinelere ve geç kapitalizmin bilincine aşina olmayan herkesi şaşkına çevirecekleri rahatlıkla söylenebilirdi. Tam da bu anlamıyla, bu

yazarların siborg dünyasının bir parçası olduklarının altını çizmek gerekir. Fakat, feministler açısından, organizma ile makine arasındaki apaçık ayrımların (ve Batılı benliği yapılandıran benzer ayrımların) silinmesinde içerili olan ihtimalleri açık yüreklilikle benimsemekte zengin imkânlar bulunduğu da gerçektir. Burada, tahakküm matrislerini kıran ve önümüze geometrik ihtimaller açan şey, bahsi geçen çözülme ve silinmelerin eşzamanlılığıdır. Kişisel ve siyasal 'teknolojik' kirlenmeden ne öğrenilebilir? Ben bu açıdan, birbiriyle örtüşmekte olan ve katkıda bulunma potansiyeline sahip bir siborg mitinin inşasını (feminist bilim kurguda beyaz ırktan olmayan kadınların ve canavarca benliklerin inşasını) etkileyebilecek kavrayışları bulunan iki metin grubuna kısaca bakmayı tercih ediyorum.

Daha önce, 'beyaz ırktan olmayan kadınlar'ın bir siborg kimliği; bu yapıda bir kadının 'biomitografisi'nin karmaşık siyasal-tarihsel katmanlarında ve 'yabancı' kimliklerin kaynaşmalarıyla bir senteze sokulmuş potansiyel güce sahip bir öznellik olarak anlaşılabileceğini ileri sürmüştüm (Lorde, 1982; King, 1987a, 1987b). Bu potansiyeli bir harita şeklinde ortaya koyan maddi ve kültürel şemalar mevcuttur. Audre Lorde (1984), kendi *Sister Outsider* (Yabancı Kız Kardeş) adlı çalışmasının başlığında bu tonu iyi yakalamıştır. Benim siyasal mitim dahilinde Yabancı Kız Kardeş, ABD'li (kadın ve kadınsılaşmış) işçilerin, kendi dayanışmalarını engelleyen ve güvenliklerini tehdit eden rakipler olarak düşman sayıldıkları uzaklardan gelen kadındır. Yakındaki, yani Ameri-

ka Birleşik Devletleri sınırları içindeki *Yabancı Kız Kardeş* ise, aynı endüstrilerdeki bölünme, rekabet ve sömürüye maruz kalan kadınların ırkları ve etnik kimliklerinin ortasındaki bir potansiyeldir. 'Beyaz ırktan olmayan kadınlar' (gündelik hayatlarına dünyanın her tarafındaki cinsel pazarın, emek pazarının ve yeniden üretim politikalarının ışık tuttuğu gerçek kadınlardır bunlar), bilim-tabanlı endüstrilerin tercih ettikleri iş gücü niteliğidir. Seks ve elektronik montaj sanayilerinde çalıştırılan genç Koreli kadınlar, entegre devreyi kullanabilecekleri derecede eğitim sağlayan liselerden seçilmektedirler. Okur yazarlık (özellikle İngilizce olarak okuyup yazmayı iyi bilmek), 'ucuz' kadın emeğini çokuluslu şirketlerin gözünde son derece cazip kılmaktadır.

Oryantalist 'sözel kültürlü ilkel' klişelerinin tam tersine, okur yazarlık, okuyup yazmayı öğrenip öğretmek için ölüm riskini göze alan bir tarihe sahip olan erkeklerin yanı sıra ABD'li siyah kadınların, beyaz ırktan olmayan kadınlardan da edindiği bir niteliktir. Yazmak, sömürgeleştirilmiş bütün grupların gözünde özel bir anlam taşır. Yazmak, Batı'nın bir mit olarak kurduğu sözel kültür/yazılı kültür, ilkel anlayışlar/uygar zihniyetler ayrımının (ve daha yakın zamanlarda, tektanrıcı, fallik, yetkin ve tekil çalışmaya, biricik ve kusursuz isme tapınmasıyla birlikte Batı'nın fallus-merkezciliğine saldıran 'post-modernist' teorilerdeki ayrımın aşınmasının) temel taşlarından birisidir. Yazmanın anlamları üzerine meydana gelen çekişmeler, çağdaş siyasal mücadelenin ciddi çatışma alanlarındandır. Yazmanın önünü açmak, son

derece ciddi bir durumdur. ABD'li beyaz ırktan olmayan kadınlar şiirleri ve hikâyeleri hep yazma hakkında, anlamlandırma gücüne ulaşma hakkındadır; fakat bu defa iktidar ne fallik ne de masum olmak durumundadır. Siborg yazını, 'dil'den önce, 'yazı'dan önce, hatta 'İnsan'dan önce 'bir zamanlar bütünlük vardı' hayalini yansıtan Düşüş hakkında değildir. Siborg yazını, hayatta kalma gücü (ama ilk masumiyet temelinde değil, onlara öteki damgası vuran dünyayı damgalamayı sağlayacak araçlar elde etme temelinde bir hayatta kalma gücü) hakkındadır.

Söz konusu araçlar genellikle hikâyeler, yeniden anlatılan hikâyeler, benimsenmiş kimliklerin hiyerarşik düalizmlerini tersine çevirip yerinden eden versiyonlardır. Siborg yazarları, köken hikâyelerini yeniden naklederek, Batı kültürünün esas köken mitlerini silip geçerler. Biz hepimiz, kıyamette karşılığını bulacak özlemleriyle bu köken mitleri tarafından sömürgeleştirilmiş haldeyiz. Feminist siborglar açısından en çok hayati önem taşıyan fallosantrik köken hikâyeleri, bedenlerimizi C^3I şemasındaki kod problemleri olarak metinselleştirmiş bulunan teknolojilere (dünyayı, biyo-teknolojiyi ve mikro-elektroniği yazan teknolojilere) yedirilmiş haldedirler. Feminist siborg hikâyelerinin görevi, komuta ve kontrolü yıkmak üzere iletişimi ve bilgi toplamayı yeniden kodlamaktır.

Dil siyaseti -mecazi ve düz anlamlarıyla- beyaz ırktan olmayan kadınların mücadelelerine yayılmış durumdadır; dille ilgili hikâyelerin ABD'li beyaz ırktan olmayan kadınların

zengin çağdaş yazınlarında özel bir gücü ve etkisi vardır. Sözgelimi, yeni dünyanın mestizo 'piç' ırkının annesi, dillerin efendisi ve Cortes'in metresi, yerli kadın Malinche'nin hikâyenin yeniden yeniden anlatılması, Chicana kimliğinin kurulması bakımından özel bir anlam taşımaktadır. Cherrie Moraga (1983) *Savaş Yıllarına Özlem* başlıklı kitabında, asla bir köken dile sahip olunmayan, asla herhangi bir köken hikâyesinin nakledilmediği, asla kültür bahçesinde meşru heteroseksüelliğin harmonisinde yaşanmadığı ve bu yüzden, kimliğin bir mite ya da masumiyetin kaybedilmesine veya ister annenin ister babanınki olsun, doğal isimler kullanma hakkına dayanamayacağı kimlik temalarının peşine düşmüştür. Moraga'nın yazıları, muazzam bilgi birikimi, onun, Malinche'nin fatihlerin dilinde ustalaşmasıyla aynı türde bir ihlali (hayatta kalmayı sağlayan bir ihlal, gayri meşru ürün) yansıtan şiirlerinde açıkça görülebilmektedir. Moraga'nın dili 'tam' değildir; kasten birbirine eklenmiş, ikisi de fatihlerin dilleri olan İngilizce ile İspanyolca'nın kimerasıdır. Ancak, yetkin ve kuvvetli beyaz ırktan olmayan kadın kimliklerini geliştiren ve yukarıda bahsettiğimiz türde bir ihlalden önce bir özgün dil iddiası bulunmayan da bu kimeramsı canavardır. Yabancı Kız Kardeş'in dünyada hayatta kalma ihtimalinden söz etmesinin sebebi de, masumiyeti değil, sınırlarda yaşamayı bilme, kurucu niteliğinde bir mit olan 'ilk tamlık' (İnsan'ın masum olduğunu hayal ettiği ve her şeye kadir Anne'nin Son'da, kendi oğlunca mütemadiyen temellük edindiği başka bir sarmaldan kurtulduğu,

kaçınılmaz bir şekilde 'ölümcül tekliğe' nihai dönüşe varacak olan kıyamet miti) olmadan yazabilme becerisidir. Yazmak, Moraga'nın bedenini damgalar; o bedeni, Anglo babanın damgalanmamış kategorisine ya da asla olmamış bir annenin oryantalist nitelikteki 'ilk cehalet' mitine geçme ihtimaline karşı, bir beyaz ırktan olmayan kadın bedeni olarak olumlar. Malinche burada anneydi, ama yasak meyveyi yedikten önceki Havva değildi. Yazmak, fallogo-sentrik İnsanlık Ailesi'nin ihtiyaç duyduğu 'Yazı'ya Düşüş'ten önce Kadın'ı değil, Yabancı Kız Kardeş'i olumlayacaktır.

Yazmak, öncelikle, yirminci yüzyıl sonunun nakşedilmiş yüzleri olan siborgların teknolojisidir. Siborg siyaseti, dil mücadelesidir; bu, kusursuz iletişime karşı, fallogo-sentrizmin temel dogması olan 'bütün anlamı kusursuz bir şekilde tercüme eden bir kod'a karşı yürütülen mücadeledir. Bu yüzden siborg siyaseti, hayvan ile makinenin gayri-meşru birleşmelerini sevinçle karşılayarak, gürültüde ısrar edip kirliliği savunur. Bunlar, dili ve toplumsal cinsiyeti doğurduğu tasavvur edilen güç olan arzunun yapısını ve bu suretle, 'Batı' kimliğinin, doğa ile kültürün, ayna ile gözün, köle ile efendinin, beden ile zihnin yapısını ve üretim tarzlarını yıkarak, Erkek'i ve Kadın'ı ciddi birer sorunsal haline getiren eşleşmelerdir. 'Biz' esasında siborglar olmayı seçmedik, bilakis, bu seçim, 'metinler'in daha geniş kapsamlı kopyalarından önce bireylerin üremesini tasavvur eden liberal bir politika ve epistemolojiye temel oluşturmaktadır.

Siyaseti 'bizim' ayrıcalıklı -ve başka türdeki bütün tahak-

küm şekillerini birleştiren- ezme/baskı uygulama konumumuza temellendirme gerekliliğinden, ayrıca, doğaya daha yakın bir temelde, bütün istismar edilmişlerin masumiyetinden kurtulmuş siborgların perspektifinden baktığımızda, önümüzde güçlü ihtimaller ve imkânlar bulunduğunu görebiliriz. Feminizmler ve Marksizmler, bir 'ezme/baskı uygulama kerteleri' hiyerarşisi perspektifinden bakarak ve/veya gizil bir ahlâki üstünlük, masumiyet ve doğaya daha fazla yakınlık konumundan hareketle bir devrimci özne kurmayı öngören Batılı epistemolojik buyruklarda direğe toslamış durumdadırlar. Elimizde, ortak bir dile ya da düşman 'eril' ayrılmadan korumayı vaat eden asli bir sembiyoza dair hiçbir 'ilk hayal'in olmadığı, fakat bunun yanında, nihayetinde hiçbir ayrıcalıklı okunması ya da selamet tarihi olmayan bir metnin oyununa dahil edildiği koşullarda insanın 'kendisi'ni tamamen dünyaya sokulmuş olarak hissetmesi, bizi, siyaseti özdeşleşme, öncü partiler, arılık ve annelik gibi köklere oturtma gerekliliğinden kurtaracaktır. Kimliğinden soyunmuş olan piç ırk, kenarda köşede kalmışların gücünü ve Malinche gibi bir annenin önemini öğretebilir bize. Beyaz ırktan olmayan kadınlar onu, eril korkuların kötü annesinden, hayatta kalmayı öğreten ve ilk başta okuryazar olan anneye dönüştürmüşlerdir.

Bu salt edebi yapısızlaştırma (*deconstruction*) değil, aynı zamanda bilinç eşiğiyle ilgili bir kökten dönüşümdür. İlk masumiyetle başlayan ve tamlığa geri dönmeyi öne çıkaran her hikâye, hayat dramasını bireyleşme, ayrılma, benliğin

doğumu, özerkliğin trajedisi, yazmaya düşme, yabancılaşma olarak (yani, hayali bir şekilde Öteki'nin kucağında dinlenirken kızıştırılmış bir savaş olarak) tahayyül eder. Bu kurgulara yön veren bir üreme politikasıdır (kusursuz yeniden doğum, mükemmellik, soyutlama). Bu tür bir kurguda kadınlar ya daha iyi ya da daha kötü olarak tasavvur edilirler, ancak bu tür kurguların hepsinin birleştiği nokta, kadınların daha az benliklerinin olduğu, bireyleşme düzeylerinin daha zayıf kaldığı, oral olanla, Anne'yle daha fazla birleştikleri, eril özerkliğe daha az burunlarını soktuklarıdır. Ancak, eril özerkliğe daha az burunlarını sokmalarının başka bir yolu daha vardır (üstelik, Kadın'dan, İlkel'den, Sıfır'dan, Ayna Evresi'nden ve tahayyül edilmiş hallerinden geçmeyen bir yoldur bu). Bu yol, kadınlardan ve diğer şimdiki zamanın, gerçek bir hayat sürmek amacıyla kurbanlaştırmanın ideolojik kaynakları olmayı reddeden gayri-meşru (Kadın'dan doğmayan) siborglarından geçer. Bu siborglar, 'Batılı' bir yorumcu 'Batılı' teknolojiyle, yani 'yazı'yla hâl edilmiş olan başka bir ilkel, başka bir organik grubun kederli bir şekilde yok olması üzerine kaç defa nutuk çekerse çeksin, son sözü söyledikten sonra ortadan kaybolmayı kabul etmeyen kişilerdir. Bu gerçek-hayat siborgları (örneğin, Aihwa Ong'un gözler önüne serdiği şekilde Japon ve ABD firmalarında çalışan Güneydoğu Asya'lı köylü kadın işçiler), kendi bedenleri ve toplumlarının metinlerini bilinçli bir gayretle yeniden yazmaktadırlar. Bu okumalar oyununda ortaya sürülmüş olan pey ise hayatta kalmaktır.

Toparlarsak, bazı ikiliklerin Batı geleneklerinde ısrarla ortadan kalkmadıklarını gözlemliyoruz; bu ikilikler, kadınların, beyaz ırktan olmayan insanların, doğanın, işçilerin, hayvanların tahakküm altında tutulma mantığı uygulamaları (kısacası, ötekiler olarak 'kurulan' -ve işlevleri benliğe ayna tutmak olan- herkesin ve her kesimin tahakküm altına alınması) açısından hep sistemli bir şekilde var olmuştur. Hep sorun olarak duran bu ikiliklerin başlıcaları şunlardır: benlik/öteki, zihin/beden, kültür/doğa, erkek/kadın, uygar/ilkel, gerçeklik/görünüş, bütün/parça, fail/kaynak, yapan/yapılan, etkin/edilgin, doğru/yanlış, gerçek/yanılsama, tam/kısmi, Tanrı/insan. Benlik, tahakküm altında olmayan ve bunu, geleceği elinde tutup tahakküm deneyimiyle 'benliğin özerkliği' yalanını ifşa eden öteki sayesinde bilen Bir'dir. Bir olmak özerk olmak, güçlü olmak, Tanrı olmaktır; fakat Bir olmak, aynı zamanda bir yanılsama olmak, dolayısıyla ötekiyle bir kıyamet diyalektiğine girmiş olmak demektir. Öteki olmaksa, açık bir sınırı bulunmadan, aşınmış ve tözsüz haliyle çoğul olmaktır. Bir çok azdır, fakat iki de çok fazla.

İleri teknoloji kültürü bu ikiliklere karmaşık ve şaşırtıcı yollarla meydan okur. İnsan ile makine arasındaki ilişkide yapanın ve yapılanın hangisi olduğu belli değildir. Pratikleri kodlamaya girişen makinelerde hangisinin zihin, hangisinin beden olduğu belli değildir. Kendimizi hem formel söylemde (örneğin, biyolojide) hem de gündelik pratikte (örneğin, entegre devredeki evde çalışma ekonomi-

sinde) tanıdıkça siborglar, melezler, mozaikler, kimeralar olduğumuzu görürüz. Biyolojik organizmalar biyotik sistemler, diğerleri gibi iletişim vasıtaları haline gelmişlerdir. Bizim makineye ve organizmaya, teknik olana ve organik olana dair formel bilgilerimizde temel, ontolojik bir ayrılık söz konusu değildir. Ridley Scott'ın *Blade Runner* filmindeki Rachel kopyası bir siborg kültürünün korku, sevgi ve kafa karışıklığı imgesi olarak durmaktadır.

Elde ettiğimiz sonuçlardan birisi, aletlerimizle kurduğumuz bağın arttığını duyduğumuzdur. Pek çok bilgisayar kullanıcısının tecrübe ettiği trans hali, bilim-kurgu filmleriyle kültürel esprilere iyi malzeme olmuştur. Belki de belden aşağısı tutmayan felçliler ve başka ciddi engelleri olan insanlar, başka iletişim vasıtalarıyla en yoğun karmaşık melezleşme deneyimleri yaşayabilirler (ve bazen de yaşıyorlardır). Anne McCaffrey'in pre-feminist *Şarkı Söyleyen Gemi*'si (1969), ciddi şekilde engelli bir çocuğun doğmasının ardından oluşturulan kız çocuğu beyni ile karmaşık makinenin melezi olan bir siborgun bilincini konu alıyordu. Toplumsal cinsiyet, cinsellik, cisimleşme, vasıf: Hikâyede bunların hepsi yeni baştan kurgulanıyordu. Bedenlerimiz niçin derimizde bitmelidir, ya da, derinin içine sokulan başka varlıkları da kapsamalı mıdır? On yedinci yüzyıldan şimdiye değin, makinelere can verilebilirdi (yeter ki hayaletimsi ruhlar onların konuşmalarını, hareket etmelerini, düzenli gelişme ve zihni kapasitelerini anlatmalarını sağlasındı). Ya da organizmalar mekanikleştirilebilirdi (ye-

ter ki beden zihnin kaynağı olarak kavranmıştı). Bu makine/organizma ilişkileri mazide kalmıştır, artık gereksizdir. Bize göre, tahayyül eden ve başka pratiklere giren makineler, protezvari cihazlar, mahrem bileşenler, dostane benlikler olabilir. Bizim, geçirgen olmayan tamlığı sağlayacak organik bütüncülüğe (*holism*), total kadına ve onun feminist çeşitlemelerine (varyantlarına) ihtiyacımız yok. Şimdi, bu konuyu, benim ikinci grup metinlerim olan feminist bilim-kurgunun siborg canavarlarının mantığının çok kısmi bir okumasını yaparak kapatmak istiyorum.

Feminist bilim-kurguda yer alan siborglar, erkek ya da kadın olsun insanın, yapıntının, bir ırkın üyesi, tekil bir varlık ya da beden olmanın statülerini son derece problemli hale getirmişlerdir. Katie King, bu bilim-kurguları okurken alınan hazzın esasen özdeşleşmeye dayanmadığına dikkat çeker. Joanna Russ'la ilk defa karşılaşan öğrenciler (James Joyce ya da Virginia Woolf gibi modernist yazarları gözlerini kırpmadan benimsemeyi öğrenmiş olan öğrenciler), *Alx'in Maceraları*'nı ya da *Kadın Adam*'ı (ki karakterleri okurun masumca tamlık arayışına sırt çeviren, öte yandan kahramanca macera, coşkulu erotizm ve ciddi siyaset bulma arzularına hitap eden eserlerdir bunlar) okuduklarında ne diyeceklerini bilemezler. *Kadın Adam*, bir genotipin, hepsi bir arada bulunan, fakat bir arada ele alındıklarında dahil bir bütün etmeyip, şiddete dayalı ahlâki eylemin açmazlarını çözmeyen ya da giderek büyüyen bir skandala dönüşen 'toplumsal cinsiyet' meselesini ortadan

kaldıramayan çeşitlemeler olarak dört versiyonunun hikâyesidir. Samuel R. Delany'nin feminist bilim-kurguları, özellikle de *Neveryon Masalları*, neolitik devrimi yeniden gerçekleştirerek, Batı uygarlığının temel hamlelerini -onların akla uygunluğunu çürütüp yerle bir etmek suretiyle- yeni baştan atarak köken hikâyeleriyle alay ederler. Romanları esasen, 'gerçek' cinsiyetini ifşa edene değin özellikle erkeksi bulunan bir yazar olan James Tiptree, Jr., eril kuluçka keseleri ve eril besleyip büyütme gibi nesillerin kesişmesini andıran memeli-olmayan teknolojilere dayalı üreme masalları yazmaktadır. John Vorley, dış yüzeyinde siborg-sonrası sembiyozların olağanüstü bir üreme yerine dönüşen çılgın bir tanrıça-gezegen-hilebaz-ihtiyar kadın-teknolojik aygıt olan Gaea adlı baş-feminist keşfinde üstün bir siborg kurar. Octavia Butler, dönüştürme yetisini rakibinin genetik manipülasyonlarıyla boğuşturan bir Afrikalı büyücü kadından (*Wild Seed*); bir modern ABD'li siyah kadının, kendisinin (*Kindred*) doğma ihtimalini beyaz efendi-atasıyla girdiği ilişkideki eylemlerinin belirlediği köleliğe sürükleyen zamana yolculuktan; düşmanı bellik olarak tanımaya başlamış evlatlık bir çapraz-tür çocuğun (*Survivor*) kimliği ve ait olduğu toplulukla ilgili gayri-meşru içgörülerden bahseder. Butler, *Xenogenesis* (Cansızdan Doğanlar) denen bir serinin ilki olan *Şafak*'ta (1987), ilk adı Adam'ın, ilk ve reddettiği karısını hatırlatırken, aile adı, ABD'ye göç eden Nijerma göçmenlerinin oğlunun dul karısı olarak statüsünü gösteren Lilith Iyapo'nun hikâyesini anlatmaktadır.

Bir siyah kadın ve çocuğu ölmüş bir anne olan Lilith, insanlığın dünya-dışı âşıklar/kurtarıcılar/yokediciler/genetik mühendislerle (nükleer holokosttan sonra yeryüzünün sakinlerini yeni bir modele sokanlar ve hayatta kalan insanları kendileriyle füzyona girmeye zorlayanlarla) genetik alışveriş aracılığıyla nasıl bir dönüşüm geçirdiğinin somut örneğidir. *Şafak*, yirminci yüzyıl sonu ırk ve toplumsal cinsiyet modellerinin yapılandırdığı bir mit alanında üreme politikalarını, dilbilim siyasetini ve nükleer yarışı sorgulayan bir romandır.

Vonda McIntyre'ın *Superluminal*'iyse, özellikle sınır ihlalleriyle dolu bir metin olduğu için, cisimleşme ve feminist yazının hazları ve siyasetinin yeniden tanımlanmasına katkıda bulunan vaatkâr ve tehlikeli canavarların oluşturduğu bu budanmış kataloga bir son verebilir niteliktedir. Hiçbir karakterin 'basitçe' insan olmadığı bir kurguda, insan statüsü oldukça problemlidir. Genetik değişime uğramış bir dalgıç olan Orca, katil balinalarla konuşabilir ve derin okyanus koşullarında yaşayabilir, fakat hâlâ bir pilot olarak uzayı keşfetmenin özlemi içindedir (oysa bunun için, dalgıçlar ve sumemelileriyle akrabalığını ortadan kaldıracak biyonik malzemelerin kendi bedeni üzerine yerleştirilmesini kabul etmesi gerekmektedir). Dönüşümler, yeni bir gelişim kodu taşıyan virüs vektörlerle, transplantasyon cerrahisiyle, mikro-elektronik cihazların üstüne yerleştirilmesiyle, analog çiftlerle ve başka vasıtalarla gerçekleştirilir. Laenea, kalp naklini ve ışık hızını geçen süratteki zaman dilimlerinde hayatta kalmasını

sağlayan başka değişikliklerin yapılmasını kabul ederek pilot olur. Radu Dracul, kendi dünya-dışı gezegeninde bir virüs kaynaklı salgından kurtulur ve bütün tür adına mekânsal algının sınırlarını değiştiren bir zaman duygusu edinir. Bütün karakterler dilin sınırlarının, tecrübeyi iletme hayalinin ve (protezvari dönüşümlerin ve temasların yaşandığı böyle bir dünyada bile) sınırlama, kısmilik ve mahremiyet zorunluluğunun peşine düşmüş haldedirler. *Superliminal*, başka bir anlamıyla da bir siborg dünyasını belirleyen çelişkileri gösteren bir örnektir; metinsel düzlemde, benim bu yazıda andığım bilim-kurguda feminist teori ile kolonyal söylemin kesiştiği noktayı temsil eder. Birçok 'Birinci Dünya' feministinin (Zoe Sofoulis'in işaret etmesinden önceki *Superliminal* okumalarımda kendim dahil olarak) bastırmaya çalıştığı bir uzun tarihle bağın kurulduğu yer burasıdır. Avustralyalı bir feminist duyarlılığına sahip olan Sofoulis, McIntyre'ın, televizyonun Star Trek dizilerinde Kaptan *Kirk* ve *Spock'ın Maceraları*'nın yazarı olarak rolünü, kendisinin *Superluminal*'deki romansı yeniden yazmasından daha kolay hatırlayabiliyordu.

Batılıların tahayyüllerinde topluluğun sınırları hep canavarlarla tanımlanmıştır. Yunanlı erkeklerin merkezi polislerinin sınırlarını, evliliği bozmaları ve savaşçının hayvanlıkla ve kadınlıkla arasına koyduğu sınırları çiğnemeleriyle antik Yunan'ın Centaur'ları ve Amazon'ları çizmiştir. Yapışık ikizler ve hermafroditler, söylemi doğal ve doğaüstü, tıbbi ve hukuki, belirtiler ve hastalıklar gibi ikiliklere temellenen er-

ken modern dönem Fransa'sında insan malzemesinin karışmış halini oluşturuyorlardı. Maymunlarla kuyruksuz maymunları inceleyen evrim ve davranış bilimleri, yirminci yüzyıl sonundaki endüstriyel kimliklerin çoklu sınırlarını vurgulamıştır. Feminist bilim-kurgudaki siborg canavarlar, sıkıcı Erkek ile Kadın romanlarında ortaya atılandan oldukça daha farklı siyasal imkânlarla sınırlara işaret etmektedirler.

Siborg tasavvurunu düşmanlarımızdan daha fazla ciddiye almanın çeşitli sonuçları vardır. Bedenlerimiz, kendimiz; bedenler, iktidar ve kimlik haritalarıdır. Siborglar da bu konuda istisna değildir. Bir siborg bedeni masum değildir; bir bahçede doğmamıştır; üniter kimlik arayışında olmadığı gibi, sonu olmayan (ya da, dünya bitene kadar sonu olmayan) uzlaşmaz ikilikler doğurmaz; ironiyi baştan benimser. Bir çok azdır, fakat iki, yalnızca bir ihtimaldir. Vasıftan, makinenin niteliklerinden alınan yoğun haz artık günah olmaktan çıkmıştır, cisimleşmenin bir yönüdür. Makine, canlandırılacak, kendisine tapılacak ve tahakküm altına alınacak bir şey değildir. Makine, biziz; bizim süreçlerimizdir, bizim cisimleşmemizin bir yönüdür. Biz makinelerden sorumlu olabiliriz, fakat onlar bizi tahakkümleri altına alamaz ya da bizi tehdit edemezler. Biz sınırlardan sorumluyuz; biz, onlarız. Şimdiye değin (çok eskiden), kadınların cisimleşmesi verili olan bir şey, organik ve zorunlu bir şey sayılıyordu; kadın cisimleşmesi, annelikte ve anneliğin metaforik uzantılarında usta olmak anlamına geliyordu. Ancak bir yer duygusuyla birlikte hissetmez ve öyle anmazsak makinelerden

yoğun haz duyabiliriz; sonra da bunu, çeşitli bahanelere sarılıp öncelikle organik bir faaliyet olduğunun altını çizerek, kadınlara atfedebiliriz. Siborglar, cinsiyetin ve cinsel cisimleşmenin kısmi ve akışkan yönlerini daha fazla ciddiye alabilirler. Ne de olsa, toplumsal cinsiyet (*gender*), kapsamlı bir tarihsel genişliğe ve derinliğe sahip olsa bile, bir küresel kimlik olmayabilir.

İdeolojik yükü ağır basan bir soru olan neyin gündelik faaliyet, neyin deneyim sayılacağı meselesi, siborg tasavvurundan faydalanılarak ele alınabilir. Feministler yakın bir zamanda, gündelik olan şeylerin kadınlara atfedildiğini, kadınların gündelik hayatı idare etme becerilerinin erkeklerden daha fazla olduğunu, bu yüzden de potansiyel bakımdan ayrıcalıklı bir epistemolojik konumda durduklarını iddia etmişlerdir. Bu iddianın etkileyici yönü, kıymet verilmeyen kadın faaliyetlerinin görünür kılınması ve bu çabaların 'hayatın zemini' olarak adlandırılmasıdır.

Fakat kadınların faaliyetleri gerçekten de hayatın zemini midir? Bu durumda kadınların cehaletini, bilgi ve vasıftan bihaber olmalarını ve bu alanlardan büsbütün dışlanmalarını nasıl açıklarız? Ya erkeklerin gündelik hayatta yeterli olmalarını, şeylerin nasıl kurulacağını, parçalanacağını ya da şeylerle nasıl oynanacağını bilmelerini? Ya diğer cisimleşmeleri? Siborg cinsiyeti (*cyborg gender*) küresel çaptà öç almaya kalkan bir yerel ihtimaldir. Irk, toplumsal cinsiyet ve sermaye, bütünleri ve parçaları kapsayan bir siborg teorisine ihtiyaç duyar. Siborglarda total teori ortaya

koyacak bir dürtü yoktur, ancak çok yakından edinilmiş bir sınırlar deneyimi, sınırların kuruluşu ve yıkılışı deneyimi vardır. Burada söz konusu olan, bilime ve teknolojiye bakıp tahakkümün enformatiğine meydan okumanın bir yolunu bulmayı sağlayacak şekilde bir siyasal dil halini almayı bekleyen (ve görkemli bir kuvvetle rolünü oynamayı hedefleyen) bir mit sistemidir.

Değineceğimiz son imge, yeniden doğum metaforlarına dayalı olan ve değişmez şekilde üretken cinsiyetin kaynaklarına başvuran organizmik, bütüncül siyasettir. Benim savım, siborgların daha ziyade yeniden doğuşla ilgilerinin olduğu ve üreme matrisiyle çoğu doğuma şüpheyle yaklaştıklarıdır. Semenderlere göre, bir uzvun kaybedilmesi türünden bir yaralanmanın ardından yeniden doğuş, sürekli ikizlenme ya da eski yaranın olduğu yerde başka tuhaf topografik üretimler olması ihtimalini de göz ardı etmeden, yapının yeniden gelişmesini ve fonksiyonun yeniden işlemesini gerektirmektedir. Yeniden büyüyen uzuv bir ucube halinde çıkabileceği gibi, eskisinin kopyası da olabilir, daha kuvvetli hali de. Hepimiz derinden yaralı insanlarız. Bizim de yeniden doğuşa (ama yeniden doğuma değil) ihtiyacımız var ve bizim yeniden oluşmamız ihtimali, toplumsal cinsiyet tanımayan bir canavarca dünya umudu gibi ütopik bir hayali de kapsamaktadır.

Siborg tasavvuru, bu yazıdaki iki can alıcı argümanı daha iyi ifade etmeme katkıda bulunabilir: 1) Evrensel, totalleştirici bir teori üretip ortaya koymak, gerçekliğin büyük

kısmının (herhalde her zaman için, fakat içinde bulunduğumuz zamanda kesinlikle) gözden kaçırıldığı temel bir hatadır; 2) bilimin ve teknolojinin toplumsal ilişkilerinin sorumluluğunu üstlenmek, bir anti-bilim metafiziğini, bir teknoloji demonolojisini reddetmek ve bundan dolayı, başkalarıyla kısmi temas, kendi parçalarımızınsa hepsiyle iletişim halinde gündelik hayatın sınırlarını yeniden kurmak gibi ustalık gerektiren bir görevi de kabul etmemek demektir. İnsanı yeterince ve fazlasıyla tatmin etmesi muhtemel araçlar sadece bilim ve teknoloji değildir; kaldı ki, bilim ve teknoloji bir karmaşık tahakkümler matrisi de değildir. Siborg tasavvuru, bedenlerimizi ve aletlerimizi kendimize onlar yardımıyla açıkladığımız ikilikler labirentinden bir çıkış yolu da gösterebilir bize. Bu bir ortak dil hayali değil, güçlü bir ideal heteroglosya, 'çok sesli gösterenler' hayalidir. Bu, yeni-sağın süper kurtarıcılarının devrelerini korkutmak amacıyla görüşlerini en berrak haliyle dile getiren bir feminist konuşma tahayyülüdür. Siborg tasavvuru, makineleri, kimlikleri, kategorileri, ilişkileri ve uzay hikâyelerini hem kurmak hem de yok etmek demektir. İkisi sarmal dansla birbirlerine sarılmışlarsa, ben tanrıça olmaktan ziyade siborg olmayı tercih ederim.

Yirminci yüzyılın sonlarına, bizim çağımıza, bu mitik çağa geldiğimizde, hepimizin makine ile organizmanın teorik bir zeminde ifade edilen ve fabrikasyon misali uydurulmuş birer melez olduğumuzu vurgulamak gerekir; kısacası, hepimiz siborguz.

Siborg, hem 'tahayyül'ün hem de 'maddi gerçeklik'in yoğunlaşmış bir imgesidir. 'Batı'nın bilim ve siyaset geleneklerinde (ırkçı, erkek-egemen kapitalizm geleneği, ilerleme geleneği, doğayı kültür ürünleri kaynağı olarak sahiplenme geleneği, benliğin başka benliklerin yansımalarından yeniden üretilmesi geleneği) organizma ile makine arasındaki ilişki, hep bir sınır muharebesi şeklinde cereyan etmiştir. Bu türdeki bir sınır muharebesinin paylaşılamayan toprakları da üretim, üreme ve tahayyüldür.

Benim argümanım, sınırların karışmasını sevinçle karşılamakta ve bu sınırların oluşturulmasında sorumluluk üstlenmektedir. Benim argümanım ayrıca, sosyalist-feminist kültür ve teoriye, postmodernist, natüralist-olmayan bir tarzda ve cinsiyetin olmadığı bir dünya -belki doğuşun olmadığı, belki sonu da olmayan bir dünya- tahayyül eden ütopik gelenek dahilinde, katkıda bulunma çabasını temsil eder. İkisi sarmal dansla birbirlerine sarılmışlarsa, ben tanrıça olmaktan ziyade siborg olmayı yeğlerim.

agora kitaplığı • 135
ISBN 9944-916-45-5
9 789944 916455
feminist kitaplık • 5
6 YTL
www.agorakitapligi.com